

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้และความพึงพอใจ
ต่อการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามประเด็น
ต่างๆ ดังต่อไปนี้

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร

1. ความหมายของหลักสูตร
2. การพัฒนาหลักสูตร
 - 2.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร
 - 2.2 วิธีการพัฒนาหลักสูตร
 - 2.3 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

เอกสารเกี่ยวกับการฝึกอบรม

1. ความหมายของการฝึกอบรม
2. ความสำคัญของการฝึกอบรม
3. ประเภทของการฝึกอบรม
4. กระบวนการฝึกอบรม

เอกสารเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม

1. ความหมายของการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม
2. หลักการแนวคิดการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม
3. รูปแบบการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม
4. แนวการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการ 9 ประเภท
 - 4.1 แผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individual Education Program: IEP)
 - 4.2 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
 - 4.3 สื่อ เทคโนโลยี นวัตกรรม สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ
 - 4.4 การวัดผลประเมินผลเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

เอกสารเกี่ยวกับความพึงพอใจ

1. ความหมายของความพึงพอใจ
2. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับความพึงพอใจ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ
2. งานวิจัยต่างประเทศ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร

1. ความหมายของหลักสูตร

หลักสูตรถือเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาของชาติ เพราะหลักสูตรจะเป็นเครื่องชี้แนวทางของการจัดการศึกษา และเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน โดยมีจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นเป้าหมายของระบบการศึกษาที่จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายนั้นๆ ผู้เชี่ยวชาญเรื่องหลักสูตรได้เสนอความหมายของหลักสูตรไว้ดังนี้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542) ให้ความหมายว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนา เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ และพฤติกรรมตามจุดหมายที่กำหนดไว้

พัติน แดงจวง (2543) ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึงกิจกรรมที่อาจเป็นความรู้เพื่อพัฒนาวิชาชีพ คุณภาพชีวิต ฯลฯ ที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต อันเป็นความต้องการของชุมชน ไม่แตกแยกจากชุมชน และหากเป็นหลักสูตรเพื่อชุมชนแล้ว ชุมชนควรมีส่วนในการเป็นเจ้าของ สร้างเสริมทักษะ โดยชุมชน เพื่อชุมชน ของชุมชน นักวิชาการน่าจะมีภารกิจเพียงช่วยให้งานนั้นครบวงจรมากยิ่งขึ้น ให้กำลังใจ ช่วยสอดส่องเป็นกระจกเงา ร่วมวิเคราะห์สร้างสรรค์ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นไปก็เพียงพอ จากความหมายข้างต้นพอจะสรุปความหมายของหลักสูตร ได้เป็น 2 แนวทางดังนี้

แนวทางที่ 1 เป็นการวางหลักสูตรในวงแคบ ซึ่งประกอบด้วยเค้าโครง เนื้อหาวิชาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้สอน รวมถึงหลักสูตรตัวแม่บท จุดประสงค์การเรียนรู้ตลอดจนถึงการวัดผลประเมินผล

แนวทางที่ 2 เป็นการมองหลักสูตรในวงกว้าง หมายถึง มวลประสบการณ์และกิจกรรมต่างๆที่โรงเรียนจัดขึ้นให้ผู้เรียนทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทุกด้านตามจุดประสงค์ของการจัดการศึกษาที่ต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับบริบทอันเป็นความต้องการของชุมชนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

กระทรวงศึกษาธิการ (2545) ได้สรุปความหมายของ หลักสูตร หมายถึง แนวทางหรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษา ที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ มีศักยภาพสูงสุดตามจุดหมายที่กำหนด หลักสูตรประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง สาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ และส่งเสริมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การสอน การวัดผลและประเมินผล

นิตยา สุวรรณศรี (2545) กล่าวว่า ความหมายของ หลักสูตร ในยุคปฏิรูปการเรียนรู้ น่าจะหมายถึง แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้น โดยผู้เรียนและผู้สอน เพื่อแสดงถึงจุดหมายการจัดเนื้อหา กิจกรรม และ มวลประสบการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ และบังเกิดผลการเรียนรู้ (desirable learning outcome) ที่พึงประสงค์

เอกรินทร์ สีมหาศาล (2546) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตร มีความหมายหลายนัย เช่น หมายถึง รายวิชา หรือเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามเกณฑ์ที่คาดหวัง และยังหมายรวมถึงกระบวนการวิชาที่กำหนดไว้ในแผนการเรียน แผนการจัดการ กิจกรรมการเรียนการสอน และมวลประสบการณ์ที่ผู้เรียนจะได้รับจากโปรแกรมการศึกษาต่างๆ ตามช่วงระยะเวลาที่จัดเตรียมไว้สำหรับกิจกรรมหนึ่งๆ ตามที่สถานศึกษากำหนด

จากความหมายของหลักสูตรที่กล่าวมา พอสรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง แนวทางหรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษาหรือที่จะพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง สาระและมวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนา เพื่อให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะ เจตคติในกิจกรรมที่อาจเป็นความรู้เพื่อพัฒนาวิชาชีพ คุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตอันเป็นความต้องการของชุมชน ชุมชนควรมีส่วนร่วม นักวิชาการน่าจะมีการกิจกรรมวิเคราะห์สร้างสรรค์ช่วยให้งานนั้นครบวงจรมากขึ้น

2. การพัฒนาหลักสูตร

2.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร นักวิชาการได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช (2542) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ หรือการจัดทำหลักสูตร ที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นด้วยวิธีการปรับหรือขยาย

นิตยา สุวรรณศรี (2545) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร ไว้ว่า ในความหมายของการพัฒนาหลักสูตร มีคำที่ควรพิจารณาอยู่ 2 คำ คือ คำว่า "การปรับปรุงหลักสูตร" กับคำว่า "การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร" โดยอธิบายความหมาย 2 คำดังกล่าวไว้ดังนี้

การปรับปรุงหลักสูตร หมายถึง การแก้ไขหลักสูตรบางส่วนให้ดีและเหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งต้องกระทำอยู่เสมอ ตลอดเวลาในการใช้หลักสูตร เช่น ปรับหลักสูตรกลางให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น การปรับปรุงหมวดวิชาสังคมศึกษาในชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษา พ.ศ.

การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร หมายถึง การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใช้ใหม่ โดยเปลี่ยนแปลงไปจากหลักสูตรเก่าทั้งระบบ ทุกองค์ประกอบของหลักสูตรระยะเวลาในการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรควรอยู่ระหว่าง 5-10 ปี การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนี้กระทบกระเทือนความคิดและการปฏิบัติงานของผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

คำว่า "การพัฒนา" คือทำให้ดีขึ้น สมบูรณ์ขึ้น ละเอียดลึกยิ่งขึ้น ถ้าเกี่ยวกับหลักสูตร คือ ทำส่วนที่ได้อยู่แล้วให้ดีขึ้น สมบูรณ์ขึ้น ส่วนคำว่า "สร้าง" คือ การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นฐานอยู่เลย ดังนั้นจึงอาจแยกการกระทำเกี่ยวกับหลักสูตร ได้ 2 ประการ หรือ 2 รูปแบบคือ

1. การพัฒนาหลักสูตร เป็นการปรับปรุงเพิ่มรายละเอียดเนื้อหาปรับเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน พัฒนาวิธีสอนให้หลากหลาย ทำสื่อการเรียนการสอนเพิ่มเติม

2. การสร้าง หรือทำหลักสูตรขึ้นใหม่ คือ การสร้างเนื้อหารายละเอียดกิจกรรม วัตถุประสงค์ขึ้นมาใหม่ โดยดำเนินการขออนุมัติตามขั้นตอนก่อนนำไปใช้

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปความหมายของการพัฒนาหลักสูตร ได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือสมบูรณ์ขึ้น ซึ่งเรียกว่า การปรับปรุงหลักสูตร ในความหมายนี้ จะดีโดยรวมไปถึงการปรับเพิ่มและลดบางส่วน เพื่อให้ได้หลักสูตรที่ดี เหมาะสมกับความต้องการ

2. การจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยเปลี่ยนแปลงทุกองค์ประกอบของหลักสูตรเดิมทั้งหมด

ทาบา (Taba) ได้กล่าวไว้ว่า "การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตรอันเดิมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชา การเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล และอื่นๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายอันใหม่ที่วางไว้ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบหรือเปลี่ยนแปลงทั้งหมด ตั้งแต่จุดมุ่งหมายและวิธีการ และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนี้จะมีผลกระทบกระเทือนทางด้านความคิดและความรู้สึกนึกคิดของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ส่วนการปรับปรุงหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพียงบางส่วนโดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวคิดพื้นฐานหรือรูปแบบของหลักสูตร"

กู๊ด (Good) ได้ให้ความเห็นว่า "การพัฒนาหลักสูตรเกิดได้ 2 ลักษณะ คือ การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตรเป็นวิธีการพัฒนาหลักสูตรอย่างหนึ่ง เพื่อให้เหมาะสมกับโรงเรียนหรือระบบโรงเรียน จุดมุ่งหมายของการสอน วัสดุอุปกรณ์ วิธีสอน รวมทั้งการประเมินผล ส่วนคำว่าเปลี่ยนแปลงหลักสูตร หมายถึงการแก้ไขหลักสูตรให้แตกต่างไปจากเดิมเป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนขึ้นใหม่ "

เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander) ให้ความหมายว่า "การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือเป็นการจัดทำหลักสูตร

ใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อน การพัฒนาหลักสูตร อาจหมายรวมถึงการสร้างเอกสารอื่นๆ สำหรับนักเรียนด้วย”

จากความหมายของการพัฒนาหลักสูตรที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ข้างต้น ทำให้สามารถอธิบาย สรุปความหมายของการพัฒนาหลักสูตรได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development) หมายถึง การจัดทำหลักสูตร การปรับปรุง การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้ดีขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของบุคคล และสภาพสังคม

2.2 วิธีการพัฒนาหลักสูตร

สิ่งที่จะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม จะต้องคำนึงถึงการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานด้วยวิธีการต่างๆ และวิธีการหาข้อมูลกระทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งมีผู้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตร ไว้ดังนี้

วิชัย ประสิทธิ์เวชช์ (2542) กล่าวว่า แหล่งพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย แหล่งข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียน วิธีการหาข้อมูลพื้นฐานด้วยวิธีการต่างๆ ทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนี้

1. การศึกษาโดยทางตรง

- 1.1 การประชุมระดมความคิด หรือระดมสมอง (Brain Storming)
- 1.2 แบบสอบถาม (Questionnaire)
- 1.3 การสัมภาษณ์ (Interview)
- 1.4 การสังเกต (Observation)

2. การศึกษาโดยทางอ้อม

- 2.1 การศึกษาจากรายงานการวิจัยหรือเอกสารต่างๆ (Document Reading)
- 2.2 การรับฟังความคิดเห็นจากสื่อมวลชน (Public Hearing)
- 2.3 การวิเคราะห์ตัวชี้นำ (Indicators)

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า แหล่งข้อมูลที่จำเป็นในขั้นพื้นฐานนั้น ผู้พัฒนา หรือนักพัฒนาจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการหาข้อมูลพื้นฐานจากแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาของชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียน และวิธีการหาข้อมูลกระทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

2.3 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

การแสวงหารูปแบบในการพัฒนาหลักสูตร เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นเพราะรูปแบบ ของการพัฒนาหลักสูตรนั้นเปรียบเสมือนพิมพ์เขียวที่มุ่งชี้ต่อการพัฒนาหลักสูตรได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น การนำรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรมาใช้จะต้องปรับให้เข้ากับสภาพความเป็นจริงของชีวิตและสังคมของผู้ใช้แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรมีหลายแนวทางดังต่อไปนี้

ดำเนิน ธรรมไชย (2547) ได้กล่าวถึง การพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญต่างๆ หลายขั้นตอน โดยตั้งคำถามไว้ 4 ข้อ ดังนี้

1. มีวัตถุประสงค์ทางการศึกษาอะไรบ้าง ที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับ
2. มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์
3. จะจัดการทางการศึกษาเหล่านี้ให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร
4. จะทราบได้อย่างไรว่าวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้นั้นได้บรรลุแล้ว

จากแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร จึงสรุปได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนในการจัดทำตามลำดับขั้นตอน เพื่อให้ได้หลักสูตรที่มีคุณภาพและมีความเหมาะสม

นิคม ชมพูนุท (2545) ได้สรุป การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นไว้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์ สภาพความต้องการของท้องถิ่น สภาพการจัดการศึกษา และสภาพความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองและประชาชน
2. การสร้างหลักสูตรฉบับร่าง ได้แก่ คำชี้แจง เหตุผลความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร หลักของหลักสูตร โครงสร้างเนื้อหา อัตราเวลาเรียน แนวทางการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล คำอธิบายรายวิชา ตารางวิเคราะห์หลักสูตร จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม รายละเอียดของเนื้อหาของแต่ละหน่วยโดยละเอียดพร้อมภาพประกอบทุกขั้นตอนและบรรณานุกรมซึ่งจะต้องปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องที่จะพัฒนาอย่างจริงจังแล้วจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม
3. การตรวจสอบหลักสูตรฉบับร่าง เป็นการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรและวัสดุหลักสูตรต่างๆ เพื่อนำผลมาปรับปรุงข้อบกพร่องก่อนนำหลักสูตรไปทดลองใช้ โดยจะต้องมีการกำหนดเป็นแผนอย่างมีขั้นตอนและเป็นระบบ มีการประชุมพิจารณาาร่วมกันหรือให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบว่าองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร เช่น จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน คาบเวลาเรียน วิธีการวัดและประเมินผล มีความสอดคล้องกันหรือไม่อย่างไร
4. การนำหลักสูตรไปทดลองใช้ มีการขออนุมัติหลักสูตร จัดทำตารางแผนการใช้หลักสูตร ประชาสัมพันธ์หลักสูตร เตรียมความพร้อมของบุคลากร งบประมาณ วัสดุหลักสูตร โดยการใช้หลักสูตรอาจเป็นการสอนเองหรือให้คนอื่นสอนแทนและจะต้องมีการจัดทำคู่มือการใช้หลักสูตรโดยระบุขั้นตอนต่างๆ อย่างละเอียด
5. การประเมินผลการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ มีการวางแผนการประเมิน ประเมินย่อย ประเมินรวบยอด ประเมินการสอนของผู้สอน ประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน
6. การปรับปรุงแก้ไข เพื่อปรับแก้หลักสูตรอันได้แก่ แผนการสอน สื่อและเครื่องมือวัดผลประเมินผลให้สมบูรณ์และมีคุณภาพ

চার্ণ বব্বস্কী (2542) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ไว้ดังนี้

- ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
- ขั้นที่ 2 การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
- ขั้นที่ 3 การกำหนดรูปแบบและโครงสร้างของหลักสูตร
- ขั้นที่ 4 การกำหนดจุดประสงค์ของวิชา
- ขั้นที่ 5 การเลือกเนื้อหา
- ขั้นที่ 6 การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้
- ขั้นที่ 7 การกำหนดประสบการณ์การเรียนรู้
- ขั้นที่ 8 การกำหนดยุทธศาสตร์การเรียนการสอน
- ขั้นที่ 9 การประเมินผลการเรียนรู้
- ขั้นที่ 10 การจัดทำวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2542) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ 7 ขั้นตอน

คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
2. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
3. การกำหนดเนื้อหาสาระและประสบการณ์
4. การนำหลักสูตรไปใช้
5. การประเมินหลักสูตร
6. การปรับปรุง แก้ไข และเปลี่ยนแปลงหลักสูตร
7. ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2553) ได้เสนอขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจรไว้ 3 ระบบ โดยเริ่มต้นจากระบบการร่างหลักสูตร ระบบการนำหลักสูตรไปใช้ และระบบการประเมินหลักสูตรซึ่งแต่ละระบบมีรายละเอียดและขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ระบบการร่างหลักสูตร ประกอบด้วย การกำหนดหลักสูตร โดยดูความสอดคล้องกับวิชาสังคม เศรษฐกิจและการเมือง หลังจากนั้นเริ่มกำหนดรูปแบบหลักสูตร ได้แก่ การกำหนดหลักการ โครงสร้าง องค์ประกอบหลักสูตร วัตถุประสงค์ เนื้อหา ประสบการณ์ การเรียนและการประเมินผล หลังจากนั้นดำเนินการตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรโดยผ่านผู้เชี่ยวชาญ หรือการสัมมนาและมีการทดลองนำร่อง พร้อมทั้งรวบรวมผลการวิจัยและปรับแก้หลักสูตรก่อนนำไปใช้โดยคณะกรรมการ

ขั้นตอนที่ 2 ระบบการใช้หลักสูตร ประกอบด้วย การขออนุมัติหลักสูตรจากหน่วยงานหรือกระทรวงดำเนินการวางแผนการใช้หลักสูตร โดยเริ่มจากการประชาสัมพันธ์หลักสูตร การเตรียมความพร้อมของบุคลากร จัดงบประมาณและวัสดุหลักสูตร บริการสนับสนุน จัดเตรียมอาคารสถานที่ ระบบบริหารและจัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการและติดตามผลการใช้

หลักสูตร หลังจากนั้นเข้าสู่ระบบการบริหารหลักสูตร โดยการดำเนินการตามแผน กิจกรรมการเรียนการสอน แผนการสอน คู่มือการสอน คู่มือการเรียน เตรียมความพร้อมของผู้สอน ความพร้อมของผู้เรียนและการประเมินผลการเรียน

ขั้นตอนที่ 3 ระบบการประเมินผล ซึ่งประกอบด้วย การวางแผนการประเมินผลการใช้หลักสูตรทั้งการประเมินย่อย การประเมินรวบยอด การประเมินระบบหลักสูตร ระบบการบริหารและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน หลังจากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและรายงานข้อมูล

ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรต่างๆที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า วิธีการพัฒนาหลักสูตรนั้นมีมากมายหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นการหาข้อมูลพื้นฐานที่จะมาพัฒนาหลักสูตรในทางตรงและทางอ้อม มีหลากหลายวิธีมากมาย เช่น ข้อมูลที่ได้มาจากการสอบถาม สัมภาษณ์ สังเกต ศึกษาค้นคว้าจากงานวิจัย จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์แล้วสร้างหลักสูตรขึ้นมา และนำไปทดลองใช้ ประเมินผลแล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป

เอกสารเกี่ยวกับการฝึกอบรม

1. ความหมายของการฝึกอบรม

อุทุมพร จามรมาน (2533) การฝึกอบรม คือ กิจกรรม หรือความพยายามที่จะจัดทำกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงาน เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีในเรื่องความรู้ เจตคติ และทักษะในการทำงาน

กอบกิจ ตันท์เจริญรัตน์ (2536) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่าเป็น กระบวนการที่จัดขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาความรู้เจตคติ และทักษะของบุคคลเกี่ยวกับงานที่ปฏิบัติ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น

จงกลณี ชุตินาเทวินทร์ (2542) การฝึกอบรม คือ การจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอันเป็นการเพิ่มความสามารถในการทำงานของคน ทั้งในเรื่องของความรู้ ทักษะ เจตคติ ความชำนาญในการปฏิบัติงาน รวมทั้งความรับผิดชอบต่างๆ ที่บุคคลพึงมีต่อหน่วยงานและสิ่งอื่นๆ ที่แวดล้อมเกี่ยวข้องกับผู้ปฏิบัติงาน

สมศักดิ์ ก้อนเพชร (2545) กล่าวถึงความหมายของการฝึกอบรมไว้ว่าเป็น กระบวนการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ การพัฒนา และประสบการณ์อันเหมาะสมภายในระยะเวลาอันจำกัด โดยใช้เทคนิคและกลวิธีต่างๆ กระตุ้นหรือชักจูงใจ เพื่อพัฒนาบุคลากร และเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรนั้น

กูต (Good, 1973) ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่า หมายถึง กระบวนการให้ความรู้ และฝึกทักษะแก่บุคคลภายใต้เงื่อนไขบางประการแต่ยังไม่เป็นระบบเหมือนกับการศึกษาในสถาบัน การศึกษาทั่วไป และคล้ายคลึงกับความหมายที่ บีช (Beach, 1980) ให้ไว้ว่า การฝึกอบรมหมายถึง กระบวนการที่จัดให้บุคคลได้เรียนรู้และฝึกความชำนาญในด้านใดด้านหนึ่ง

โดยเฉพาะตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งขึ้น และยังมีผู้ให้ความหมายของการศึกษาอบรมไว้ในลักษณะหลากหลายกันดังนี้

จากความหมายที่กล่าวมาทั้งหมด พอสรุปได้ว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่จัดให้บุคคลได้เรียนรู้และฝึกความชำนาญ เกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีในเรื่องความรู้ เจตคติ รวมทั้งความรับผิดชอบ โดยใช้เทคนิคและกลวิธีต่างๆ กระตุ้นหรือชักจูงใจ เพื่อพัฒนาบุคลากรเป็นการเพิ่มพูนประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติหน้าที่

2. ความสำคัญของการฝึกอบรม

อาชัญญา รัตน์อุบล (2540) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการฝึกอบรมว่า การฝึกอบรมมีความสำคัญ และจำเป็นในการพัฒนาประชากร บุคลากรซึ่งทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหลายประการตามที่ได้สรุปไว้ดังนี้

1. การฝึกอบรมช่วยป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น โดยการสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง

2. การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว โดยการสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหาและฝึกปฏิบัติการแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ

3. การฝึกอบรมช่วยประหยัดรายจ่าย เพราะการฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีที่จัดขึ้นในระยะเวลาสั้นภายในงบประมาณจำกัดและได้ผลคุ้มค่าตามวัตถุประสงค์

4. การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีที่จะช่วยให้บุคลากรเกิดการเรียนรู้เพิ่มเติมประสบการณ์ใหม่ๆซึ่งอาจจัดในเวลาเรียนตามปกติหรือในวันหยุดสุดสัปดาห์ก็ได้

5. การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีที่ก่อให้เกิดความสามัคคี เนื่องจากผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทำกิจกรรมร่วมกันแก้ไขปัญหา ร่วมกัน ก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน

6. การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีที่ช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความเชื่อมั่นในงานกล้าที่จะเผชิญปัญหาและอุปสรรค

7. การฝึกอบรมเป็นวิธีการที่สนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต

กิตติ พัทธวิชัย (2544) ได้กล่าวถึงความสำคัญการฝึกอบรมไว้ดังนี้

1. สร้างความประทับใจให้พนักงานที่เริ่มทำงาน

2. เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานให้สูงขึ้น

3. เตรียมขยายงานขององค์กร

4. พัฒนาพนักงานขององค์กรให้ทันกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยี

5. สร้างขวัญและกำลังใจให้พนักงานขององค์กรให้เกิดความมั่นคงการทำงาน

6. เพิ่มพูนวิทยาการที่เป็นประโยชน์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตพนักงานองค์กร

7. ลดงบประมาณค่าวัสดุอุปยุเปล่า

8. สร้างความสามัคคีในหมู่พนักงาน

9. เป็นวิธีการแห่งประชาธิปไตย

10. เป็นการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคล

มณูญ ไชยทองศรี (2544) กล่าวว่า หน่วยงานต่างๆ จำเป็นต้องการฝึกอบรมให้แก่ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงาน เนื่องจากสาเหตุดังต่อไปนี้

1. สถานศึกษาไม่สามารถผลิตบุคคลที่สามารถปฏิบัติงานได้ทันทีที่จบการศึกษา จำเป็นต้องทำการฝึกอบรมให้ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติที่ดีและเพียงพอ ก่อนที่จะเริ่มลงมือปฏิบัติงานนั้นๆ

2. ปัจจุบันเทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกหน่วยงานมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ผู้ปฏิบัติงานจึงควรได้รับการพัฒนาให้สามารถทำงานได้สอดคล้องกับสถานการณ์ต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการฝึกอบรมเป็นวิธีการที่ดีที่สุด

3. ความต้องการของผู้ปฏิบัติงานในการที่จะมีความเจริญก้าวหน้าในอาชีพนั้นๆ จึงพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง เพื่อให้มีโอกาสเลื่อนตำแหน่งหน้าที่การงานซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเจริญก้าวหน้าต่อหน่วยงานและสร้างขวัญกำลังใจต่อผู้ปฏิบัติงานอีกด้วย

4. การฝึกอบรมเป็นวิธีการพัฒนาบุคคลที่ประหยัดที่สุด ทั้งในด้านเวลาและงบประมาณค่าใช้จ่าย การฝึกอบรมเป็นการให้ประสบการณ์ตรงที่สามารถปรับปรุงและพัฒนาผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ดีกว่าให้ผู้ปฏิบัติงานทดลองกระทำเพื่อหาประสบการณ์เอง ซึ่งอาจเกิดความผิดพลาด สิ้นเปลืองเวลา ค่าใช้จ่ายและอาจเกิดอันตรายได้

สหชาติ ไชยรา (2544) กล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องมีการฝึกอบรมว่ามาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

1. องค์กรมุ่งหวังผลผลิตที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ผู้ที่จะทำให้ผลผลิตไปสู่จุดหมายปลายทางที่องค์กรกำหนดไว้ คือ บุคลากรในองค์กร ลำพังผู้จัดการหรือผู้บริหารยังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องอาศัยบุคคลอื่นๆ ที่ร่วมแรงร่วมใจกันทำงานให้ประสบผลสำเร็จ ฉะนั้น จำเป็นต้องมีหน่วยงานสอนให้เขาได้เรียนรู้งานนั้นๆ ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจงานอันจะนำไปสู่ความรวดเร็วในการทำงานและเป็นการป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากการทำงานนั้นๆ ได้

2. ลักษณะงานในองค์กรมีความแตกต่างไปจากความรู้ที่ได้รับจากสถานศึกษา เพราะสถานศึกษาจะให้ความรู้และฝึกฝนงานกว้างๆ ไม่ได้เจาะจงในลักษณะงานขององค์กร ฉะนั้น ผู้สำเร็จการศึกษาจำเป็นต้องได้รับการเรียนรู้งานก่อนทำงานเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน อันเป็นผลทำให้ทำงานด้วยความสบายใจ

3. งานในองค์กรจะมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงนี้ จำเป็นต้องมีการปรับสิ่งต่างๆ ให้เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงลักษณะงานหรือการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี เช่น การนำคอมพิวเตอร์มาใช้งานด้านต่างๆ จำเป็นต้องฝึกอบรมบุคลากรในองค์กรให้สามารถทำงานใหม่ได้เป็นอย่างดี

4. บุคคลในองค์กรจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์เมื่อทำงานไปนานๆ ความเฉื่อยชา ความเบื่อหน่ายจะเกิดขึ้น ฉะนั้นองค์กรจำเป็นต้องจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นจิตใจให้เขาได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อไม่使他เกิดความรู้สึกว่าเขาย่างอายุมากแล้วปล่อยให้เด็กรุ่นหลังทำงาน จะต้องให้คนในองค์กรเกิดจิตสำนึกว่าทุกคนไม่มีใครแก่เกินเรียน

จากที่ความสำคัญและจำเป็นที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปได้ว่า ความจำเป็นที่หน่วยงานต้องฝึกอบรมบุคลากรแบ่งเป็น 2 ลักษณะดังนี้

1. ความจำเป็นของหน่วยงานที่ต้องการประสิทธิผล จากการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพของบุคลากรในหน่วยงานเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เนื่องมาจากเมื่อเวลาผ่านไปหน่วยงานมักจะมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเกิดจากการขยายตัวของหน่วยงาน การเปลี่ยนแปลงนโยบาย โครงสร้างและวิธีการปฏิบัติงานที่เปลี่ยนไป จึงจำเป็นต้องพัฒนาปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงานของบุคลากรให้สอดคล้องกับภาระงานของหน่วยงานหรือองค์กร

2. ความจำเป็นของบุคลากรในหน่วยงานที่ต้องการพัฒนาตนเองเพื่อความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานหรือเพื่อให้เกิดความมั่นใจในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย จึงต้องฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะเจตคติที่ดีในการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย

จากความสำคัญของการฝึกอบรมสรุปได้ว่า เป็นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ ที่ถูกต้องสามารถฝึกปฏิบัติการแก้ปัญหา ได้แลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างบุคลากรและส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

3. ประเภทของการฝึกอบรม

อำพร ดำรงทรัพย์ (2537) กล่าวถึงประเภทกิจกรรมที่ใช้ในการฝึกอบรม ดังนี้ กิจกรรมหรือเกม เป็นเทคนิคการฝึกอบรมประเภท เน้นจุดศูนย์กลางการเรียนรู้อยู่ที่กลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเรียนรู้อันเนื่องจากการค้นพบตนเอง อันจะเป็นแนวทางสู่การพัฒนาตนเอง

1. กิจกรรมละลายพฤติกรรม มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความรู้จักคุ้นเคยระหว่างผู้เข้ารับการอบรม ซึ่งมาจากต่างฝ่ายต่างแผนก เกมจะช่วยอุ่นเครื่องและสร้างบรรยากาศแห่งการเปิดเผยตัวเองให้ผู้อื่นรู้จัก อันจะเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ การแสดงความคิดเห็นและการทำกิจกรรมร่วมกันต่อไป ลักษณะกิจกรรมละลายพฤติกรรมมีดังนี้ เพื่อสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้เข้ารับการอบรม เป็นกิจกรรมหรือเกมที่ช่วยอุ่นเครื่องให้มีบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดีเป็นกันเอง เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการยอมรับและเปิดเผย และฝึกฝนการแลกเปลี่ยน ความรู้ ความคิดเห็นและเจตคติ ในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันเป็นกลุ่ม

2. กิจกรรมเพื่อประสบการณ์การเรียนรู้เป็นเกมที่เน้นสาระรวบยอด เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เจตคติ ความเข้าใจและให้เกิดทักษะใหม่ๆ ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการ

บริหารงานและการดำเนินชีวิตลักษณะของกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมหรือเกม ที่เน้นสาระรวบยอดในการทำงานหรือการบริหาร สามารถเปลี่ยนแปลงเจตคติความรู้ ความเข้าใจ เฉพาะตนได้ จากแบบสอบถาม คำอธิบายการเฉลยหรือข้อสรุป จากการเล่นเกม สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ก่อให้เกิดทักษะใหม่ๆ และนำไปประยุกต์ในการทำงาน บริหารและดำรงชีวิต

3. กิจกรรมสนทนาการหรือนันทนาการ เป็นการเสริมสร้างบรรยากาศ ให้มีความสนุกสนาน รื่นเริง เพื่อให้คลายจากความตึงเครียด ทั้งยังเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เข้ารับการอบรมให้มากยิ่งขึ้น ส่วนใหญ่ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในการรวมกลุ่มหรือพบปะสังสรรค์ ลักษณะของกิจกรรมและเกมนันทนาการ บางแห่งเรียกว่า สันทนาการหรือกลุ่มสัมพันธ์ มุ่งให้เกิดความสนุกสนาน และผ่อนคลายความตึงเครียด สามารถเล่นได้ในทุกเพศทุกวัย เหมาะกับสถานที่ เวลา อุปกรณ์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมมีความเพลิดเพลิน มีการแสดงออก อีสุระส่งเสริมความเป็นผู้นำ ผู้ตาม ใช้เป็นกิจกรรมในห้องฝึกอบรมหรือนอกห้องฝึกอบรมได้หลากหลาย อาจจะมีจังหวะดนตรีหรือเสียงเพลงประกอบการเล่น

4. กิจกรรมเข้าจังหวะ เป็นกิจกรรมที่ร่างกายและจิตใจมีปฏิริยาตอบสนองต่อดนตรีและจังหวะที่ใช้ประกอบ ได้แก่ เสียงเพลง การเคาะไม้ เคาะเหล็ก ฉิ่งฉาบ กลอง เป็นต้น ขอบข่ายของกิจกรรมเข้าจังหวะมีหลายรูปแบบคือ การเคลื่อนไหวเบื้องต้น เช่น การเดิน วิ่ง กระโดด คอมน่า โดยเคลื่อนไหวเข้ากับจังหวะการเลียนแบบ เช่น เปิดเดิน ช่างเดิน รถไฟ หนูนยนต์

- การเล่นประกอบเพลง เช่น วีรีข้าวสาร โพงพาง ลูกินหาง มอญช้อนผ้า

- การเคลื่อนไหวตามบทเพลง คือ การเคลื่อนไหวให้เข้ากับจังหวะดนตรี หรือสอดคล้องกับเนื้อเพลงที่ร้อง

- การเล่นเกมคิดสร้างสรรค์ คือ เป็นการแสดงบทบาทสมมติ เช่น เป็นคนตัดต้นไม้ เป็นตำรวจหรือแสดงออกอาการดีใจ เสียใจ

- การละเล่นพื้นบ้าน เช่น รำวง รำเช็ง ลีเก ลำตัด เพลงฉ่อย

- การเต้นรำพื้นเมืองนานาชาติและลีลาศ ได้แก่ การเต้นรำพื้นเมืองของแต่ละประเทศ ลักษณะของกิจกรรมเข้าจังหวะ เป็นกิจกรรมที่ทำให้ได้รับประสบการณ์ สนุกกว่าเรียงจากการเล่นเกมเข้าจังหวะแบบต่างๆ เป็นการพัฒนาอวัยวะทุกส่วนให้มีความสัมพันธ์อันดีในการเคลื่อนไหว เปิดโอกาสให้ได้แสดงออกและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ พัฒนาการรู้จักปรับตัวด้านสังคมและความร่วมมือในหมู่คณะ สามารถสนองตามความต้องการทางธรรมชาติ ความสนใจ ความพึงพอใจผ่อนคลายความตึงเครียดทางอารมณ์ ทำให้เกิดสุนทริยภาพในการเคลื่อนไหว ทำให้เกิดความพอใจในการเต้นรำและเรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณี

5. กิจกรรมทดสอบสมรรถภาพ เป็นการเล่นผาดโผนเป็นกิจกรรมส่งเสริมความสามารถด้านความแข็งแรง สมรรถภาพทางกาย ส่งเสริมความเจริญของกล้ามเนื้อหลักใน

การเคลื่อนไหวและความยืดหยุ่นของข้อต่อต่างๆ ของร่างกาย นอกจากนี้ยังเป็นการวัดประสิทธิภาพของร่างกายด้วย

6. กิจกรรมทดสอบรายบุคคล เช่น ตีกลด้ามลูก ยืนย่อเข่าข้างเดียว ดันพื้นปรบมือ

7. กิจกรรมทดสอบเป็นคู่เป็นกลุ่ม เช่น แผลดสยาม เก้าอี้โยก

8. กิจกรรมผาดโผน เช่น กบกระโดด หนอนยืด สุนัขขำหึก

ลักษณะของกิจกรรมทดสอบสมรรถภาพ เป็นการส่งเสริมการใช้ทักษะ กำลังความสามารถ และทักษะเฉพาะตัวเป็นรายบุคคล ให้เกิดความคล่องตัวในการเคลื่อนไหว ที่ถูกต้องกระตุ้นให้มีความสนใจและกระตือรือร้นต่อการฝึกฝนสร้างสมรรถภาพตนเอง ช่วยในการจูงใจให้เกิดความมานะความพยายามฝึกฝนตนเองเพื่อสามารถปฏิบัติหรือทำได้

จากการศึกษาประเภทกิจกรรมที่ใช้ในการฝึกอบรมสรุปว่า กิจกรรมที่มีการนำมาใช้ในการฝึกอบรมนั้นมีหลายประเภทได้แก่ กิจกรรมละลายพฤติกรรม กิจกรรมเน้นประสบการณ์การเรียนรู้ กิจกรรมสันทนากการหรือนันทนาการ กิจกรรมเข้าจังหวะ และกิจกรรมทดสอบสมรรถภาพ ซึ่งกิจกรรมแต่ละประเภทมีจุดมุ่งหมายต่างกัน หากผู้ดำเนินการฝึกอบรมหรือวิทยากรมีการวางแผนเลือกใช้กิจกรรมดังกล่าวหรือผสมผสานกิจกรรมดังกล่าวให้มีความเหมาะสมแล้วจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม บรรยากาศของการฝึกอบรมจะมีความหลากหลาย ช่วยกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความตื่นตัวที่จะรับรู้ในเนื้อหาสาระได้ดียิ่งขึ้น

วินัย ดอนโคตรจันทร์ (2542) กล่าวถึง การจำแนกประเภทการฝึกอบรมของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 3 ประเภท คือ

1. การฝึกอบรมก่อนเข้าทำงาน เป็นการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาให้บุคคลมีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับงานที่ปฏิบัติ อันเป็นการเตรียมคนก่อนเข้าทำงาน

2. การฝึกอบรมปฐมนิเทศ เป็นการฝึกอบรมบุคคลที่เข้าทำงานใหม่ในหน่วยงาน เช่น บรรจุใหม่ ย้ายหรือโอนมาปฏิบัติงานใหม่ เพื่อให้ทราบนโยบาย ผู้บริหารเพื่อนร่วมงานและเรื่องราวต่างๆ ไปของหน่วยงาน การปฐมนิเทศอาจรวมถึงการฝึกอบรมก่อนการปฏิบัติงานก็ได้

3. การฝึกอบรมระหว่างการทำงาน เป็นการช่วยปรับปรุง พัฒนาความสามารถในการทำงานบุคคลากร ในโอกาสที่นำเอาเทคโนโลยีและวิธีการใหม่มาใช้ตลอดทั้งมีการโยกย้ายเลื่อนชั้นและเลื่อนตำแหน่ง

กิตติ พัทธวิชัย (2544) ได้สรุปไว้ดังนี้คือการฝึกอบรมแบ่งเป็น 2 ประเภท

1. การฝึกอบรมก่อนเข้าทำงาน ได้แก่

1.1 การปฐมนิเทศ

1.2 การแนะนำงาน

2. การฝึกอบรมระหว่างการทำงาน ได้แก่

- 2.1 การฝึกอบรมระหว่างทำงาน
- 2.2 การฝึกอบรมนอกที่ทำการ

เข็มทอง แสง (2544) สรุปประเภทการฝึกอบรมไว้ 4 ประเภทคือ

1. การฝึกอบรมก่อนเข้าทำงานเป็นการฝึกอบรมเพื่อเตรียมบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม ซึ่งฝึกอบรมก่อนเข้าทำงาน สามารถดำเนินการโดยหน่วยงานเจ้าสังกัด หรือสถาบันวิชาชีพอื่น ๆ ก็ได้
2. การฝึกอบรมปฐมเทศ เป็นการฝึกอบรมบุคคลที่บรรจุใหม่หรือโอนมาปฏิบัติงานใหม่ เพื่อการต้อนรับ แนะนำ ชี้แจงวัตถุประสงค์ เป้าหมายและแนวทางโครงการให้กับบุคลากรในหน่วยงาน
3. การฝึกอบรมหลังเข้าทำงาน เป็นการฝึกอบรมบุคลากรหลังได้ปฏิบัติงานในองค์การเรียบร้อยแล้ว เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ ทักษะและประสบการณ์เพิ่มขึ้น
4. การฝึกอบรมเพื่อเลื่อนตำแหน่งที่สูงขึ้น เป็นการฝึกอบรมที่มุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติงาน ให้กับบุคลากรที่ได้รับเลื่อนตำแหน่ง เป็นการสร้างความมั่นคงให้กับองค์การ ซึ่งฝึกอบรมจะมี 2 ลักษณะคือ การฝึกอบรมเพื่อประเมินเข้าสู่ตำแหน่งและการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะประสบการณ์ก่อนเข้ารับตำแหน่งใหม่

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ประเภทการฝึกอบรมจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม ซึ่งแยกออกเป็น 2 ลักษณะดังนี้

1. การฝึกอบรมก่อนเข้าทำงานใหม่ เป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่บุคลากรก่อนที่จะปฏิบัติงาน เนื่องจากสถาบันการศึกษาไม่สามารถจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของทุกหน่วยงานได้ หน่วยงานจึงจำเป็นต้องฝึกอบรมบุคลากรใหม่ให้มีความรู้ความเข้าใจ สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสมซึ่งการฝึกอบรมประเภทนี้ ได้แก่ การปฐมเทศ การทดลองและการฝึกงาน เป็นต้น

2. การฝึกอบรมหลังจากการเข้าทำงานใหม่ เป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล ได้แก่ การฝึกอบรมเฉพาะเรื่อง การฝึกอบรมก่อนเลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น

4. กระบวนการฝึกอบรม

เคอร์วัลย์ ลิมอภิชาติ (2537) และอาชญญา รัตนอุบล (2540) ได้สรุปกระบวนการฝึกอบรมเป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ความจำเป็นในการฝึกอบรม ก่อนการฝึกอบรมใดๆ ผู้จัดการฝึกอบรมควรศึกษาข้อมูลของปัญหา สาเหตุของปัญหา หนทางที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหา โดยติดต่อประสานงานกับผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งตัวผู้เข้ารับการฝึกอบรมเอง เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้รับการฝึกอบรมในเรื่องของพื้นฐานทั่วไป เช่น คุณสมบัตินี้

เพศ วัย จำนวนการทำงาน ประสบการณ์เดิม พื้นฐานการศึกษา ความสามารถพิเศษ ความสนใจ ซึ่งผู้จัดการฝึกอบรมอาจใช้วิธีการศึกษาข้อมูลต่างๆ เหล่านี้ และวิเคราะห์ความต้องการ ความจำเป็นได้ จากการใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์หรือการสัมภาษณ์ การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การสำรวจหรือการทดสอบบุคลากรที่ทำงานและประสบปัญหาโดยตรง การวิเคราะห์หาความต้องการ นับว่าเป็นประโยชน์และมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการจัดการฝึกอบรม เนื่องจากเป็นการจัดการฝึกอบรมที่เกิดขึ้นจากความต้องการ และความสนใจที่แท้จริงของผู้รับการฝึกอบรมมากกว่าจะจัดขึ้นตามความพึงพอใจของผู้จัดการฝึกอบรม ซึ่งจะทำให้การฝึกอบรมมีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อผู้รับการฝึกอบรมอย่างแท้จริง นอกจากนี้แล้วข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ยังจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดวัตถุประสงค์ ของโครงการฝึกอบรม ที่จัดขึ้นนำไปใช้ในการกำหนดเนื้อหาหลักสูตรของการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ออกแบบเทคนิควิธีการฝึกอบรมให้เหมาะสมตรงกับวัตถุประสงค์ เนื้อหา และกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรม ตลอดจนสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดเกณฑ์และวิธีการประเมินผลการฝึกอบรมได้เป็นอย่างดี

ขั้นที่ 2 สร้างหลักสูตรฝึกอบรมหลักสูตรการฝึกอบรม หมายถึง ประมวลความรู้ เนื้อหาสาระและประสบการณ์ ความรู้ตามที่ผู้จัด ผู้บริหาร โครงการฝึกอบรมได้จัดเสนอให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมพึงได้รับการพัฒนา โดยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการการฝึกอบรมที่ได้กำหนดไว้ ดังเช่น

อาชัญญา รัตนอุบล (2540) ได้เสนอลักษณะของวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมไว้ดังนี้

1. ต้องระบุพฤติกรรมที่คาดหวังให้เกิดขึ้นในตัวผู้เข้ารับการอบรม หลังจากได้สอนวิชานั้นๆจบลงแล้ว
2. ต้องมุ่งไปที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นหลักสำคัญ
3. คำที่บ่งบอกพฤติกรรมต้องชัดเจนไม่กำกวม เช่น คำว่า สามารถ จำแนก เพื่อช่วยให้วิทยากรมองเห็นวิธีการจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ เช่น การเตรียมการสอนการใช้เทคนิคและอุปกรณ์และระยะเวลาที่ใช้ในการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์
4. ต้องช่วยให้วิทยากรได้มองเห็นถึงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรมที่จะแสดงออกซึ่งจะนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล โดยควรระบุเกณฑ์ขั้นต่ำของพฤติกรรมที่คาดหวังเพื่อใช้ในการวัดการประเมินผลการอบรมด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้จัดการฝึกอบรมจึงจำเป็นต้องเขียนวัตถุประสงค์การฝึกอบรมในลักษณะของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจ ทักษะ เจตคติของบุคลากรในเรื่องที่ยังขาดหายไปให้พัฒนาขึ้นมา ซึ่งส่วนใหญ่จะประกอบด้วยส่วนสำคัญ 4 ส่วน คือ

4.1 ตัวผู้เข้ารับการฝึกอบรมหรือบุคคลเป้าหมาย บุคคลที่ผู้จัดการฝึกอบรมต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

4.2 พฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากผู้ที่ไม่มีความรู้ เป็นผู้ที่มีความรู้ จากผู้ที่ขาดทักษะ เป็นผู้ที่มีความรู้ มีทักษะ

4.3 เงื่อนไขของพฤติกรรมการแสดงออกภายใต้สถานการณ์ที่กำหนดให้

4.4 เกณฑ์หรือระดับความสำเร็จของงานที่ได้รับมอบหมายการสร้างหลักสูตร และเนื้อหาในการฝึกอบรมจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมที่กำหนดไว้ ซึ่งควรนำข้อมูลมาจากแนวคิด หลักการ ทฤษฎี ความต้องการ โดยควรกำหนดในลักษณะของโครงสร้างของหลักสูตรก่อน แล้วจัดแบ่งโครงสร้างของหลักสูตรออกเป็นหมวดวิชาต่าง ๆ กำหนดเนื้อหาสาระที่เหมาะสมภายใต้หมวดหมู่วิชาในแต่ละหมวดหมู่ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมต่อไป

หลักสูตรและเนื้อหาการฝึกอบรมที่ดี จะช่วยให้ผู้จัดการฝึกอบรมหรือผู้บริหารโครงการฝึกอบรมสามารถปฏิบัติ และดำเนินการได้อย่างถูกต้อง ได้ทราบถึงแนวทางที่จะจัดวิธีการเทคนิค รวมทั้ง กิจกรรมการฝึกอบรม ที่จะทำให้ผู้รับการฝึกอบรมได้พัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติและความสามารถ ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม ตามที่ได้เสนอไว้ โดยสรุปแล้วขั้นตอนของการสร้างหลักสูตรและเนื้อหาในการฝึกอบรม มีดังต่อไปนี้

1. ทบทวนข้อมูล แนวคิด ทฤษฎี หลักการ มาตรฐานของงาน ความต้องการในการฝึกอบรม
2. กำหนดโครงสร้างหลักสูตร หรือกำหนดหัวข้อวิชาตามข้อมูลที่วิเคราะห์
3. กำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร โดยแบ่งโครงสร้างของหลักสูตรออกเป็นหมวดหมู่ของวิชา
4. กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาสาระ ให้สอดคล้องกับหัวข้อวิชาในแต่ละหมวดหมู่
5. กำหนดขอบเขตของเนื้อหาวิชาตลอดจนประเด็นสำคัญในแต่ละหัวข้อวิชา
6. กำหนดวัตถุประสงค์ของแต่ละหัวข้อวิชา
7. กำหนดเทคนิค วิธีการฝึกอบรม กิจกรรม อุปกรณ์ สื่อการฝึกอบรมที่เหมาะสมกับเนื้อหาของแต่ละหัวข้ออบรม

เครื่อวัลย์ ลิมอภิชาติ (2537) ได้เสนอวิธีการเลือกใช้เทคนิควิธีการฝึกอบรมว่า ควรคำนึงถึงปัจจัยสำคัญต่างๆ ดังนี้

1. พิจารณาความเหมาะสมของเทคนิคที่จะนำมาใช้คือ ต้องให้เหมาะสมกับลักษณะของหัวข้อวิชาและสอดคล้องกับความต้องการของการพัฒนา

2. พิจารณาขนาดของกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่ามีมากน้อยเพียงใด ลักษณะของการฝึกอบรมนั้นเป็นประการใด ควรจะแบ่งเป็นกลุ่มย่อยหรือไม่ กลุ่มละเท่าใด แล้วเลือกใช้เทคนิคการฝึกอบรมให้เหมาะสม

3. พิจารณาถึงลักษณะของผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่า มีพื้นฐานความรู้ความชำนาญประสบการณ์แตกต่างหรือสอดคล้องกันควรเลือกใช้เทคนิคการฝึกอบรมแบบใดจึงจะเหมาะสม และอำนวยความสะดวกสูงสุด

4. พิจารณาถึงความสามารถ ความคุ้นเคยต่อเทคนิคการฝึกอบรมที่จะนำไปใช้ว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมคุ้นเคยต่อวิธีการนั้นๆ หรือไม่

5. พิจารณาถึงเวลาและอุปกรณ์ที่จะนำมาใช้ว่า มีเวลาเพียงพอ และสะดวกต่อการจัดหาหรือไม่

6. พิจารณาถึงงบประมาณที่มีอยู่กับค่าใช้จ่ายที่จะต้องจัดทำเพียงพอหรือไม่

7. พิจารณาและประเมินเจตคติของผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่าเป็นอย่างไร ปฏิบัติไปในทางต่อต้าน ชัดขึ้น เงือขงา หรือขวนขวาย ใครรู้ในวิชาการ ทั้งนี้ เจตคติของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความสำคัญต่อการเลือกสรร เทคนิคการฝึกอบรมมาก

นอกจากนี้ เมื่อผู้จัดการฝึกอบรมหรือวิทยากร สามารถเลือกใช้เทคนิควิธีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เรียบร้อยแล้ว ผู้จัดการฝึกอบรมหรือวิทยากรควรจะต้องรู้จักการเลือกใช้สื่อโสตทัศนูปกรณ์ที่เหมาะสมกับเทคนิคการฝึกอบรมและเนื้อหา ตลอดจนต้องรู้จักการเลือกกำหนดกิจกรรมการประเมินผล ที่ใช้ในการฝึกอบรมได้อย่างเหมาะสมอีกด้วย และสิ่งสำคัญที่ผู้จัดการฝึกอบรมควรจัดทำเป็นลำดับต่อไป คือ การเขียนโครงการการฝึกอบรมมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ชื่อโครงการการฝึกอบรม
2. ผู้รับผิดชอบโครงการการฝึกอบรมคณะทำงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม
3. หลักการและเหตุผล
4. วัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของโครงการการฝึกอบรม
5. เป้าหมาย
6. วิธีดำเนินการโครงการการฝึกอบรม
7. โครงสร้างหลักสูตรและเนื้อหาสาระ
8. เทคนิควิธีการฝึกอบรมและกิจกรรมการฝึกอบรม
9. คุณสมบัติของผู้รับการฝึกอบรม

10. วิทยาการ
11. ระยะเวลาการฝึกอบรม สถานที่ ห้องที่ใช้ในการฝึกอบรม
12. ทรัพยากรที่ต้องใช้และงบประมาณ
13. กำหนดโครงการการฝึกอบรม
14. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการฝึกอบรม
15. การประเมินและติดตามผล

การเขียนโครงการการฝึกอบรมมีความสำคัญ และเป็นประโยชน์กับทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้จัดการฝึกอบรม วิทยาการ ผู้บริหารโครงการการฝึกอบรมและผู้รับการฝึกอบรมด้วย เหตุนี้ การนำเสนอโครงการการฝึกอบรมที่มีความเหมาะสมนั้น ต้องมีความชัดเจน ครอบคลุม มีเหตุผล มีความต่อเนื่อง คุ่มค่าใช้จ่าย และมีความยืดหยุ่น ซึ่งสอดคล้องกับวิน เชื้อโพธิ์หัก (2537) ที่ได้เสนอลักษณะของโครงการการฝึกอบรมที่ดีไว้ดังนี้

1. มีความกะทัดรัดและชัดเจน
2. ใช้ภาษาง่ายเป็นที่เข้าใจของบุคคลทั่วไป
3. ควรระบุว่าต้องการให้เกิดพฤติกรรมชนิดใดหรือต้องการแก้ปัญหาใด
4. มีความเป็นไปได้
5. สามารถที่จะวัดหรือประเมินผลได้
6. สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักหรือนโยบายของหน่วยงาน

ขั้นที่ 3 ดำเนินการฝึกอบรม เมื่อพร้อมที่จะดำเนินการแล้ว ผู้จัดการฝึกอบรมก็จะสามารถเริ่มดำเนินการฝึกอบรมได้ โดยเริ่มจากการสรรหาผู้เข้ารับการฝึกอบรม เตรียมการต่างๆ ให้มีความพร้อม เช่น การเชิญวิทยาการ พิธีการ เตรียมกิจการ เตรียมสถานที่ อุปกรณ์ สื่อที่ใช้ในการฝึกอบรม เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เอกสารประกอบการฝึกอบรม ตลอดจนการประเมินผล นอกจากนี้

กิตติ พัทธวิชัย (2538) ได้เสนอกระบวนการการพัฒนาในระหว่างฝึกอบรม ดังนี้

1. การศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาจากข้อบกพร่อง
2. จัดให้มีการประชุมผู้เกี่ยวข้องตามความจำเป็น
3. จัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่จำเป็นประจำในแต่ละวัน
4. การเคลื่อนย้ายสถานที่ (ถ้ามี)
5. กิจกรรมสุดท้ายของการฝึกอบรม

ขณะที่ดำเนินการฝึกอบรม บทบาทหน้าที่ของวิทยาการผู้ให้การฝึกอบรม จะมีความสำคัญทำให้การฝึกอบรมประสบความสำเร็จ กล่าวคือ วิทยาการควรจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์การจัดกิจกรรมอย่างแท้จริง มีการเตรียมการในการฝึกอบรมเป็นอย่างดี ตลอดจนมีความตั้งใจจริง รับผิดชอบ ตรงต่อเวลา มีความเป็นกันเอง มีมนุษยสัมพันธ์ มีปฏิภาณ

ไหวพริบ คอยช่วยเหลืออย่างเต็มความสามารถ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี เชื่อมมั่นในตัวเอง ตลอดจนเป็นผู้ที่มีความอดทนยืดหยุ่น ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์การฝึกอบรมได้ และมีความคิดสร้างสรรค์ เคารพต่อคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม เป็นต้น

ขั้นที่ 4 การประเมินผล และติดตามผล เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้จัดการฝึกอบรม วิทยากร ผู้บริหารโครงการ ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อจะได้ทราบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้หรือพัฒนาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความรู้ ทักษะ เจตคติอย่างไรบ้าง นอกจากนั้นผลของการฝึกอบรมที่ได้ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมที่กำหนด จะทำให้ทราบว่าเป็นไปตามระดับหรือเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ไม่ว่าจะเป็นการประเมินก่อนการฝึกอบรมระหว่างการฝึกอบรม และภายหลังการฝึกอบรม

การประเมินผลจะให้ผลย้อนกลับต่อโครงการการฝึกอบรมว่า มีความสำเร็จตามที่ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการการฝึกอบรมที่ได้เสนอไว้หรือไม่ ผลที่ได้ตรงกับวัตถุประสงค์ และเป้าหมายมากน้อยเพียงใด การประเมินคุณภาพของผลที่ได้จากโครงการฝึกอบรมนั้น ควรทำการประเมินถึงคุณภาพการดำเนินงาน การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่วิทยากร และผู้จัดการฝึกอบรมด้วย

จากหลักการ แนวคิดข้างต้นที่กล่าวมาเกี่ยวกับกระบวนการในการฝึกอบรม สรุปได้ว่ากระบวนการในการจัดการฝึกอบรม มีขั้นตอนหลักที่สำคัญ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การสำรวจหาความต้องการในการฝึกอบรม การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม การดำเนินการฝึกอบรมและการประเมินผลและติดตามผลหลังจากอบรมแล้ว

เอกสารเกี่ยวกับการเรียนร่วม

1. ความหมายของการเรียนร่วม

ความหมายของการเรียนร่วมการเรียนร่วม เป็นการจัดการศึกษาพิเศษรูปแบบหนึ่ง ที่จัดให้แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ และความต้องการช่วยเหลือที่แตกต่างไปจากเด็กปกติ ร่วมใช้ชีวิตกับเด็กปกติในระบบโรงเรียนเพื่อให้เขาพัฒนาได้เต็มศักยภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ สามารถช่วยเหลือตนเองได้ นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการเรียนร่วมไว้ดังต่อไปนี้

ศรียา นิยมธรรม (2541) ได้กล่าวถึงคำและความหมายของคำที่ใช้เรียกลักษณะการจัดการเรียนร่วมในต่างประเทศไว้ 3 คำ คือ

Mainstreaming หมายถึง การเรียนร่วมเต็มเวลา นั่นคือเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะถูกส่งเข้าไปเรียนในห้องเรียนสำหรับเด็กปกติทุกอย่างและไม่มีบริการเพิ่มเติมสำหรับเด็กประเภทนี้

Integration หมายถึง การเรียนร่วมระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับเด็กปกติแต่เป็นการเรียนร่วมบางเวลานั้นคือเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะเข้าไปร่วมเรียนในชั้นปกติบางเวลาเท่านั้นและมีความหมายรวมไปถึงการจัดชั้นพิเศษในโรงเรียนปกติด้วย

Inclusive Education หมายถึง การเรียนร่วมเต็มเวลาในห้องเรียน ตลอดจนรับบริการเสริมที่เหมาะสมและจำเป็นในการใช้ชีวิตร่วมกับเด็กปกติในครอบครัว ชุมชน และสังคม

ผดุง อารยะวิญญู (2541) การเรียนร่วมหมายถึงการจัดเด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้าเรียนในโรงเรียน ปกติ อาจจัดได้หลายลักษณะ เช่น การเรียนร่วมเต็มเวลา เรียนในห้องพิเศษ ห้องเสริมวิชาการ ซึ่งให้ออกาสเด็กปกติและเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ผดุง อารยะวิญญู (2542) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนร่วมระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับเด็กปกตินั้นสามารถจัดการศึกษาได้หลายหลายรูปแบบ คือ

1. การเรียนร่วมบางเวลา (Integration) เป็นการจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนในโรงเรียนปกติ โดยอาจจัดให้อยู่ในชั้นปกติในบางเวลา เช่น วิชาดนตรี พลศึกษา หรือร่วมกิจกรรม ลูกเสือ- เนตรนารี กีฬา เป็นต้น คาดหวังว่า เด็กที่มีความต้องการพิเศษจะมีโอกาสแสดงออกและมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเด็กปกติ

2. การเรียนร่วมเต็มเวลา (Mainstreaming) การจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้มีโอกาสได้เรียนชั้นเดียวกับเด็กปกติตลอดเวลาที่เด็กอยู่ในโรงเรียน เด็กปกติได้รับบริการการจัดกระบวนการเรียนรู้และบริการนอกห้องเรียนอย่างไรเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่ได้รับบริการเช่นเดียวกัน เป้าหมายสำคัญของการเรียนร่วมเต็มเวลา คือ เพื่อให้เด็กเข้าใจซึ่งกันและกันตอบสนองความต้องการซึ่งกันและกันและมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับเด็กปกติเด็กปกติจะยอมรับความหลากหลายของมนุษย์ เข้าใจว่าคนเราเกิดมาไม่จำเป็นต้องเหมือนกันทุกอย่าง ท่ามกลางความแตกต่างกันมนุษย์เราต้องการความรัก ความสนใจความเอาใจใส่เช่นเดียวกันทุกคน

3. การเรียนร่วม(Inclusion) หรือการจัดการศึกษาโดยรวม(Inclusive Education) เป็นแนวคิดในการจัดการศึกษาที่โรงเรียนจะต้องจัดการศึกษาให้กับเด็กทุกคนโดยไม่มีแบ่งแยกว่าเด็กคนใดเป็นเด็กปกติ หรือเป็นเด็กที่มีความต้องการพิเศษเด็กทุกคนที่ผู้ปกครองพามาเข้าเรียน ทางโรงเรียนจะต้องรับเด็กและจะต้องจัดการศึกษาให้เขาอย่างเหมาะสม การเรียนร่วมยังหมายถึงการศึกษาที่ไม่แบ่งแยกระดับชั้น เช่น อนุบาลประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา ตลอดจนการดำรงชีพของคนในสังคมหลังจบการศึกษาจะต้องดำเนินไปในลักษณะร่วมกัน ที่ทุกคนต่างเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและเขาเหล่านั้นต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ต้องใช้ชีวิตร่วมกันกับเด็กปกติโดยไม่มีแบ่งแยก

ศรียา นิยมธรรม (2541) การเรียนร่วมหมายถึง การนำเอาคนพิการมาสู่สังคมปกติไม่ว่าจะในด้านนั้นหนทางการ หรือการศึกษา ในสมัยก่อนคนพิการมักถูกชุกชอนหรือแยกไว้เฉพาะ

กลุ่มต่างหากแต่ในปัจจุบันจะเน้นที่การคัดแยกเพื่อช่วยเหลือคนพิการแต่เน้นๆโดยมีนัก วิชาการ ในสาขาต่างๆเข้ามาช่วยเหลือและสามารถจัดให้เด็กแต่ละคนได้รับการ ศึกษาที่มีคุณภาพ

ผดุง อารยะวิญญู (2541) การเรียนร่วม เป็นวิธีการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความ ต้องการพิเศษ ซึ่งเมื่อก่อนเรียกว่าเด็กพิการ โดยจัดเป็นกลุ่มตามสภาพความพิการของเด็กเช่น เด็กตาบอด บัญญาอ่อน เป็นต้น และจัดตั้งโรงเรียนพิเศษสำหรับแต่ละประเภทโดยเฉพาะ ซึ่งไม่ ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร จึงมีวิธีการจัดการศึกษาให้แก่เด็กพิการเสียใหม่เด็กพิการได้รับชื่อ ใหม่ว่าเป็น “เด็กที่มีความต้องการพิเศษ” และเด็กเหล่านี้ได้รับการเข้าเรียนในชั้นเดียวกับเด็ก ปกติ

กระทรวงศึกษาธิการ (2543) การเรียนร่วม หมายถึง วิธีการจัดการศึกษาสำหรับเด็ก ที่มีความต้องการพิเศษได้เรียนร่วมกับเด็กปกติ เพื่อส่งเสริมให้เด็กเหล่านี้ได้มีโอกาสเรียนรู้ตาม รูปแบบที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น ให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่าง ปกติสุข

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543) ได้สรุปถึงการเรียนร่วมไว้ ดังนี้ การเรียนร่วมเต็มเวลา หมายถึง การจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้มีโอกาสเรียนในชั้น เรียนเดียวกันกับ เด็กปกติทุกอย่าง ตลอดเวลาที่เด็กอยู่ในโรงเรียนและได้รับบริการการจัด กระบวนการเรียนรู้ และบริการนอกห้องเรียนเช่นเดียวกับเด็กปกติ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การเรียนร่วม คือ การจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีความต้องการ พิเศษได้เรียนร่วมกับเด็กปกติ โดยคำนึงถึงความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อส่งเสริมให้เด็ก เหล่านี้มีโอกาสเรียนรู้และดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข และการที่เด็กที่มีความต้องการ พิเศษได้รับโอกาสที่จะเรียนร่วมกับเด็กปกติ โดยได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากบุคลากรใน โรงเรียน และทุกฝ่ายให้สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ อย่างเหมาะสม ได้ใช้ชีวิตอยู่ในสังคม ปกติเพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันเพื่อให้ความต้องการพิเศษทางร่างกาย ทางอารมณ์ ทาง สังคม และทางสติปัญญาของเด็กได้รับการตอบสนองและพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

2. หลักการ แนวคิดการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541) การเรียนร่วมเป็นการจัด การศึกษาให้แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษให้เข้าไปในระบบการศึกษาปกติมีการร่วมกิจกรรม ระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับเด็กปกติ โดยมีความหมายตรงศัพท์ภาษาอังกฤษ 3 ความหมายซึ่งมีความหมายที่คล้ายคลึงกัน คือ

Mainstreaming หมายถึง การจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้าเรียนร่วมในชั้น ปกติเต็มเวลาโดยไม่มีเวลาเพิ่มเติมพิเศษ

Integration หมายถึง การจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้าเรียนร่วมในชั้นปกติ บางวิชา และรวมถึงการจัดชั้นพิเศษในโรงเรียนปกติ

Inclusion หรือ Inclusive Education หมายถึง การจัดการศึกษาให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้เข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติ โดยวิธีการรับเข้าเรียนร่วมกันตั้งแต่เริ่มเข้ารับการศึกษามีพื้นฐานความเชื่อว่าเด็กในห้องเรียนทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็กปกติหรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เมื่อถึงอายุเข้าเรียนในโรงเรียนที่อยู่ในห้องเรียนเช่นกัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541) การจัดการศึกษาพิเศษเป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ หมายถึง เด็กที่มีความต้องการทางการศึกษาและต้องการความช่วยเหลือ แตกต่างไปจากเด็กปกติ เนื่องจากสาเหตุความบกพร่องของร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และรวมถึงเด็กที่มีสติปัญญาสูงกว่าปกติ คือ เด็กปัญญาเลิศ ซึ่งเด็กเหล่านี้ไม่อาจได้รับประโยชน์เต็มที่จากการศึกษาที่จัดให้กับเด็กปกติ

ผดุง อารยะวิญญู (2541) กล่าวว่า การจัดการศึกษาควรตั้งอยู่บนพื้นฐาน ดังนี้

1. เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม
2. เด็กแต่ละคนมีพื้นฐานต่างกัน และแต่ละคนจะต้องเรียนรู้เพื่อปรับตัวเข้าหากัน และให้ทันโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป
3. เด็กแต่ละคนย่อมมีความสามารถอยู่ในตัวมากบ้างน้อยบ้าง การศึกษาจะช่วยให้ความสามารถของเด็กปรากฏเด่นชัดขึ้น
4. ในสังคมมนุษย์นั้นย่อมมีทั้งคนปกติและคนพิการ ในเมื่อเราไม่สามารถแยกคนพิการออกจากสังคมของคนปกติได้ เราก็ไม่ควรแยกการศึกษาของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ
5. เนื่องจากเด็กเหล่านี้มีความต้องการและความสามารถทางการศึกษาที่แตกต่างไปจากเด็กปกติ ดังนั้นการให้การศึกษาควรมีรูปแบบ และวิธีการที่แตกต่างไปจากรูปแบบ และวิธีการสำหรับเด็กปกติทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้มีศักยภาพในการเรียนรู้ได้เต็มที่

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543) การจัดการศึกษาพิเศษมุ่งให้ผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ ได้เรียนรู้อย่างเหมาะสมกับสภาพร่างกาย จิตใจ ความสามารถ และเป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษหรือมีปัญญาเลิศได้พัฒนาความถนัดและอัจฉริยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ การจัดการศึกษาพิเศษนี้อาจจัดเป็นสถานศึกษาเฉพาะ หรือจัดในสถานศึกษาปกติตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับอุดมศึกษา โดยจัดในหลายลักษณะทั้งในโรงเรียนพิเศษเฉพาะทางหรือจัดเรียนร่วมในโรงเรียนปกติ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543) เสนอแนะ ตามข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญดังกล่าวทำให้เกิดกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติฉบับแรก คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่ระบุว่า รัฐจะต้องจัดการศึกษาให้กับทุกคน ทุกกลุ่ม ซึ่งส่งผลให้การศึกษาพิเศษของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน โดยรัฐจะต้องจัดการศึกษาพิเศษให้ครอบคลุมกลุ่มผู้ที่มีความต้องการพิเศษ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้พิการ

กลุ่มผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง โดยจัดด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) สรุป แนวคิดพื้นฐานของการเรียนร่วมซึ่งให้เห็นความสำคัญ และความเสมอภาคของทุกคนในสังคม ทั้งการอยู่ร่วมกันในสังคม และการศึกษาที่ทุกคนควรได้รับในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ อย่างเต็มที่ สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเหมาะสมในสังคมปัจจุบันนอกจากนั้นในการจัดการศึกษาของโรงเรียนแบบเรียนร่วม ยึดหลักการพื้นฐานที่ถือว่า เด็กทั้งหมดควรเรียนด้วยกันเท่าที่เป็นไปได้ โดยไม่คำนึงถึงอุปสรรคต่างๆ หรือความแตกต่างใดๆ ที่อาจจะ มี โรงเรียนแบบเรียนร่วมต้องยอมรับและตอบสนองต่อความต้องการที่แตกต่างกันของนักเรียน ซึ่งครอบคลุมทั้งรูปแบบและระดับของการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน และประกันคุณภาพการศึกษาให้กับนักเรียนทั้งหมดโดยวิถีของการใช้หลักสูตร การจัดระเบียบทางการบริหาร ยุทธศาสตร์การสอน การใช้ทรัพยากร และการสร้างความเป็นหุ้นส่วนกับชุมชนของโรงเรียนอย่างเหมาะสม รวมทั้งควรมีการให้ความสนับสนุนและบริการที่ต่อเนื่องและเป็นลำดับขั้นเพื่อให้สอดคล้องกับลำดับขั้นของความต้องการพิเศษของเด็กที่เกิดขึ้นในโรงเรียนทุก ๆ แห่ง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543) สรุป รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ระบุว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายและรัฐต้องสงเคราะห์คนชราผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้ด้อยโอกาสให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีพึ่งตนเองได้ ความหมายของการเรียนร่วมดังกล่าว เน้นการเรียนร่วมกันของเด็กปกติ และเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยเฉพาะเด็กพิการ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ดังนั้นจึงควรส่งเสริมช่วยเหลือและเตรียมผู้พิการตั้งแต่เยาว์วัยเพื่อให้มีความพร้อมที่จะดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ การให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษด้านต่างๆ ที่มีโอกาสเรียนร่วมกับเด็กปกติเท่าที่จะทำได้จะช่วยให้ทุกคนสามารถปรับตัวเพื่อดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติ

สรุปได้ว่า หลักการ แนวคิดการจัดการศึกษาพิเศษสำหรับเด็กพิการโรงเรียนเรียนร่วมคือ ต้องจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน และควรส่งเสริมช่วยเหลือและเตรียมผู้พิการตั้งแต่เยาว์วัยได้มีโอกาสเรียนร่วมกับเด็กปกติเท่าที่จะทำได้จะช่วยให้ทุกคนสามารถปรับตัวเพื่อดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติ และมีความพร้อมที่จะดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้

3. รูปแบบการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม

กองการศึกษาเพื่อคนพิการ (2542) ได้เสนอรูปแบบการเรียนร่วมไว้ 8 รูปแบบ ดังนี้

1. การเรียนร่วมในชั้นปกติ และปฏิบัติเหมือนเด็กปกติทุกประการ
2. การเรียนร่วมในชั้นปกติ แต่ได้รับบริการที่จำเป็นจากครูการศึกษาพิเศษ
3. การเรียนร่วมในชั้นปกติบางวิชา และเรียนในชั้นพิเศษเฉพาะเด็กพิการบางวิชา

4. การเรียนในชั้นปกติทุกวิชา โดยมีครูการศึกษาพิเศษให้ความช่วยเหลือเด็กเป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่มย่อยๆ ขณะครูประจำวิชาอธิบาย

5. เรียนในชั้นพิเศษ โดยให้เด็กปกติเข้าไปเรียนร่วม

6. เรียนในชั้นพิเศษ โดยให้เด็กปกติเข้าไปเรียนร่วมในบางวิชา แต่บางวิชาเด็กปกติแยกไปเรียนกับเด็กปกติ และเด็กที่มีความต้องการพิเศษ แยกไปเรียนร่วมกับเด็กปกติในห้องอื่นๆ

7. เรียนในชั้นพิเศษในโรงเรียนปกติ และร่วมกิจกรรมนอกหลักสูตรกับเด็กปกติ

8. เรียนในชั้นพิเศษในโรงเรียนปกติ และร่วมกิจกรรมของโรงเรียนเท่าที่จำเป็น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543) สรุป การจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการเรียนร่วมกับเด็กปกติเป็นวิธีการที่นำมาใช้เพื่อช่วยให้เด็กพิการได้มีโอกาสทางการศึกษาเพิ่มมากขึ้น การจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการหรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษในระยะแรกๆ เป็นการส่งเด็กเข้าเรียนในโรงเรียนพิเศษที่จัดขึ้นสำหรับเด็กเหล่านั้นโดยเฉพาะ เช่น โรงเรียนสอนคนตาบอด โรงเรียนสอนคนหูหนวก เป็นต้น และจากการจัดการศึกษาดังกล่าวพบว่า เด็กพิการสามารถเรียนได้ไม่ว่าจะเป็นความพิการที่เกิดจากร่างกายหรือสติปัญญา จึงทำให้เกิดความคิดที่จะให้เด็กพิการได้เรียนร่วมกับเด็กปกติประกอบกับประเทศต่างๆ มีแนวคิดและแนวดำเนินการให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้เรียนร่วมกับเด็กปกติ โดยเห็นว่าโรงเรียนพิเศษที่จัดตั้งขึ้นสำหรับเด็กเฉพาะกลุ่มพิการนั้น ไม่เหมาะสมหลายประการ ผิดหลักการที่จัดแยกเด็กออกเป็น ส่วนน้อยของสังคม และขัดแย้งกับสิทธิพื้นฐานของเด็กและของผู้ปกครองที่เด็กควรมีสสิทธิลีกว่าจะเรียนร่วมในโรงเรียนปกติหรือเรียนในโรงเรียนพิเศษ ปัจจุบันหลายประเทศจึงมีแนวโน้มให้เด็กเรียนร่วมในโรงเรียนปกติมากขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543) ได้เสนอรูปแบบการเรียนร่วม ดังนี้

1. ชั้นเรียนปกติเต็มวัน

นักเรียนเรียนในชั้นเรียนปกติเต็มเวลา โดยอยู่ในความรับผิดชอบของครูประจำชั้นและนักเรียนไม่ได้รับบริการทางการศึกษาพิเศษโดยตรง แต่นักเรียนได้รับบริการทางอ้อม

2. ชั้นเรียนปกติเต็มวันและบริการปรึกษาหารือ

นักเรียนเรียนในชั้นเรียนปกติเต็มเวลา โดยอยู่ในความรับผิดชอบของครูประจำชั้นแต่มีผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ทั้งในเรื่องการศึกษาปกติและการศึกษาพิเศษร่วมให้การปรึกษา หารือ เช่น นักจิตวิทยา ครูการศึกษาพิเศษซึ่งเป็นครูเดินสอน หรือครูการศึกษาพิเศษทำหน้าที่เป็นครูสอนเสริมในโรงเรียน บุคคลเหล่านี้จะไม่สอนเด็กโดยตรง แต่ทำหน้าที่เป็นผู้คอยแนะนำช่วยเหลือครูประจำชั้น หรือครูประจำวิชา และจัดหาบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อให้การเรียนร่วมประสบผลสำเร็จ

3. ชั้นเรียนปกติเต็มวันและบริการครูเดินสอน

นักเรียนเรียนในชั้นเรียนปกติเต็มเวลา โดยอยู่ในความรับผิดชอบครูประจำชั้น แต่ได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนโดยตรงจากครูเดินสอนตามตารางที่กำหนดหรือเมื่อมีความจำเป็นครูเดินสอนอาจเป็นนักกายภาพบำบัด นักกิจกรรมบำบัด ครูแก้ไขการพูด หรือครูการศึกษาพิเศษ ที่เดินทางไปให้บริการตามโรงเรียนต่างๆ แก่เด็กพิการ ทั้งในและนอกห้องเรียน นอกจากนี้ยังให้บริการช่วยเหลือแก่ครูปกติโดยตรงด้วย เช่น ช่วยครูปกติในกรณีที่เด็กบางคนต้องการการสอนเสริม หรือปรับพฤติกรรม

4. ชั้นเรียนปกติเต็มวันและบริการสอนเสริม

นักเรียนเรียนในชั้นเรียนปกติเต็มเวลาโดยอยู่ในความรับผิดชอบของครูประจำชั้นแต่ได้รับการสอนเพิ่มเติมหรือสอนเสริมจากครูจากการศึกษาพิเศษ ที่ประจำที่ห้องสอนเสริมตามกำหนดตารางเรียนโดยให้นักเรียนมาเรียนกับครูสอนเสริมบางเวลาและบางวิชา ครูสอนเสริมอาจสอนเนื้อหาที่เด็กมีความบกพร่อง หรือทักษะที่เด็กมีความต้องการจำเป็นพิเศษ เช่น ทักษะการทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว (Orientation & Mobility : O&M) สำหรับเด็กตาบอด หรือภาษามือสำหรับเด็กหูหนวก โดยอาจสอนเฉพาะบุคคลหรือกลุ่มเล็กๆ ได้ ในปัจจุบันครูสอนเสริมจะใช้เวลาสอนเด็กร่วมกับครูในชั้นเรียนมากกว่าที่จะนำเด็กออกมาสอนในห้องสอนเสริม

5. ชั้นเรียนพิเศษและชั้นเรียนปกติ

นักเรียนเรียนในชั้นเรียนพิเศษ และเข้าเรียนร่วมในชั้นเรียนปกติมากขึ้นตามความเหมาะสม โดยอาจเรียนร่วมในบางวิชา เช่น พลศึกษา ศิลปศึกษา ดนตรี นาฏศิลป์ การงานพื้นฐานอาชีพ จริยศึกษา ครูการศึกษาพิเศษและครูปกติร่วมกันทำงาน ร่วมกันรับผิดชอบรูปแบบนี้จัดได้ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

6. ชั้นเรียนพิเศษในโรงเรียนปกติ

นักเรียนเรียนในชั้นเรียนพิเศษเต็มเวลาร่วมกับเพื่อนพิการ ประมาณ 5-10 คน มีครูประจำชั้นเป็นผู้สอนเองทุกวิชาเด็กจะมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมกับเด็กทั่วไปเช่นการเข้าแถวเคารพธงชาติ สวดมนต์ไหว้พระ การรับประทานอาหารเช้า การไปเจตตะศึกษา เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ (2544) ประเทศไทยในปัจจุบันได้จัดการศึกษาให้กับคนพิการในลักษณะการเรียนร่วม และการศึกษาพิเศษเฉพาะทาง ซึ่งนับว่าประเทศไทยได้มีความพยายามในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการอย่างจริงจังจนได้รับรางวัล Franklin Delano Roosevelt International Disability Award 2001 (FDR) ซึ่งเป็นรางวัลระดับโลกที่มอบให้กับประเทศที่มีความก้าวหน้าดีเด่นในการดำเนินงานด้านคนพิการ

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนร่วมสามารถจัดได้หลากหลายรูปแบบ และสอดคล้องกับความต้องการของเด็กที่มีความต้องการพิเศษแต่ละคน คือ การเรียนร่วมในชั้นปกติ การเรียนร่วมในบางวิชา การเรียนในชั้นพิเศษ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพความพร้อมและความต้องการของเด็กโดย

เน้นการปรับปรุงหลักสูตรการจัดการที่ได้มาตรฐาน การเรียนใกล้บ้าน ซึ่งจะส่งผลให้เด็กได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

4. แนวการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการ 9 ประเภท

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการนั้นมีแนวการจัดที่หลากหลายแตกต่างกันไปแล้วแต่ความพิการของแต่ละบุคคล แต่ก่อนอื่นเราต้องรู้จักเด็กว่ามีความพิการหรือบกพร่องในด้านใดจะได้จัดการศึกษาให้กับเด็กได้ โดยต้องรู้จักการคัดแยกเด็กพิการประเภทต่างๆก่อน

การคัดแยกเด็กพิการ คือ การพิจารณาจัดเด็กแต่ละประเภทแต่ละคนให้เข้าเรียนด้วยวิธีที่เหมาะสมที่สุดเพื่อให้เด็กได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่จากการศึกษา ในการคัดแยกเด็กจะต้องกระทำก่อนส่งเด็กเข้าเรียน และการคัดเลือกนั้นควรจะทำร่วมกันระหว่างครู ผู้ปกครอง นักจิตวิทยา นักการศึกษาพิเศษ ซึ่งประกอบด้วยเข้าเป็นคณะกรรมการซึ่งมีหน้าที่พิจารณาคัดเลือกตัดสินว่าเด็กคนใดมีปัญหาอย่างไรควรส่งเข้ารับบริการการศึกษาพิเศษในลักษณะใดจึงจะเหมาะสม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2544) ได้เสนอขั้นตอนดำเนินการคัดแยกเด็ก ดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล ครูและผู้เชี่ยวชาญช่วยกันรวบรวมข้อมูลเด็กอย่างละเอียด โดยใช้เทคนิคต่างๆ เช่น การทดสอบซึ่งอาจใช้แบบทดสอบมาตรฐานและแบบทดสอบที่ครูคิดขึ้นเอง การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกและการรายงานซึ่งอาจเป็นบันทึกจากครูผู้สอน แพทย์ นักจิตวิทยา หรือผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาพิเศษ และการพิจารณาจากผลงานของนักเรียน เป็นต้น ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการคัดแยกเด็กที่มีความต้องการพิเศษนั้นมีหลายแบบ เช่น เครื่องมือคัดแยกเด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ ของศาสตราจารย์ศรียา นิยมธรรม แบบสำรวจเด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ ของศาสตราจารย์ ดร. ผดุง อารยะวิญญู นอกจากนี้ยังมีแบบการวินิจฉัยความบกพร่องของเด็กแบบไม่เป็นทางการอีกหลายรูปแบบ

2. ขั้นประเมินข้อมูล เพื่อตัดสินใจว่าข้อมูลที่ได้นั้นเพียงพอหรือไม่ ถ้าไม่พอก็ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม

3. ขั้นประมวลผลข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนเพียงพอแล้วจึงสรุปข้อมูล เพื่อให้เห็นจุดเด่นจุดด้อยของเด็ก

4. ขั้นการให้ความช่วยเหลือ หากพบว่าเด็กมีปัญหาด้านต่างๆ ที่รุนแรงก็ประสานงานและส่งต่อเข้ารับบริการจากแพทย์เฉพาะทาง แต่หากเด็กมีความบกพร่องที่โรงเรียนสามารถจัดการศึกษาพิเศษได้ก็ดำเนินการจัดการศึกษาพิเศษให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของเด็กแต่ละคน โดยโรงเรียนต้องจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลซึ่งจะกำหนดว่าเด็กจะได้รับบริการการช่วยเหลืออะไรบ้าง โดยวิธีใด เป็นต้น

ณัชชา คักดิ์จารุตล (2544) หน่วยศึกษานิเทศก์ กรุงเทพมหานคร ได้เสนอแนวทางการคัดแยกเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ดังนี้

1. แหล่งข้อมูล การคัดแยกเด็กที่มีความต้องการพิเศษในเบื้องต้น แหล่งข้อมูลที่ควรนำมาพิจารณาว่าเด็กมีความต้องการพิเศษหรือไม่ ได้แก่

1.1 การสังเกต ควรสังเกตเด็กในสภาพการณ์และเวลาต่างๆ กัน การสังเกตพฤติกรรมในชั้นเรียน หรือสังเกตขณะที่นักเรียนทำกิจกรรมต่างๆ ควรต้องกำหนดจุดประสงค์ของการสังเกตให้ชัดเจน เช่น สังเกตเรื่องใด เวลาใด จำนวนครั้งที่สังเกต พฤติกรรมที่ได้จากการสังเกต เป็นต้น

1.2 การสัมภาษณ์ ควรสัมภาษณ์เด็ก พ่อแม่และผู้ปกครองของเด็ก ครู เพื่อน และผู้ที่เกี่ยวข้อง จะได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับตัวเด็กเป็นอย่างมาก และข้อคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ควรมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน

1.3 การบันทึกและการรายงาน เป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและพื้นฐานของเด็กเป็นอย่างดี เช่น บันทึกจากครูผู้สอน แพทย์ นักจิตวิทยา และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาพิเศษ เป็นต้น ทำให้เราทราบสุขภาพอนามัย พัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา ตลอดจนผลการเรียน

1.4 พิจารณาผลงานของเด็ก เพื่อดูนิสัยการทำงานและทักษะการทำงานของเด็ก

1.5 การทดสอบทางสติปัญญาซึ่งเป็นการใช้แบบทดสอบมาตรฐานชนิดที่อิงกลุ่มหรืออิงเกณฑ์ เพื่อดูผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็ก การรวบรวมเหล่านี้ใช้สำหรับการประเมินเด็กที่มีความต้องการพิเศษ จะช่วยอธิบายข้อบกพร่องของเด็ก และสามารถคาดคะเนปัญหาทางการเรียนรู้ของเด็กได้อีกทางหนึ่ง

2. การประเมินความสามารถของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ จำเป็นต้องประเมินความสามารถของเด็กดังนี้

2.1 ประเมินความสามารถทางสติปัญญา เป็นการประเมินระดับความสามารถทางสติปัญญาของเด็ก ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจว่าเด็กกำลังเรียนรู้ตามศักยภาพที่แท้จริงหรือไม่เพียงใด

2.2 ประเมินเกี่ยวกับขบวนการเบื้องต้นทางจิตวิทยา ได้แก่ การทดสอบทางสายตา การเคลื่อนไหว ขบวนการทางภาษา โดยใช้เครื่องมือทดสอบ

2.3 ประเมินความสามารถทางภาษา ได้แก่ การใช้ภาษา ระบบเสียงของภาษา ภาษาที่ไม่ใช้ข้อความหรือภาษาท่าทาง ภาษาที่ใช้ข้อความหรือภาษาพูด

2.4 ประเมินความสามารถทางการรับรู้ ความสามารถขบวนการรับรู้ ได้แก่ การรับรู้ในการมองเห็น การรับรู้ทางการได้ยิน การรับรู้และการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อต่างๆ สมาธิและความสนใจ

2.5 ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นำมาเป็นหลักฐานแสดงว่าเด็กมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าความสามารถทางสมอง คือ ไม่สอดคล้องกับสติปัญญา โดยเฉพาะการเรียนที่ต้องอาศัยทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียน การสะกดคำ และคณิตศาสตร์

2.6 ประเมินพฤติกรรมที่เป็นปัญหา จำเป็นต้องใช้การวัดหลายๆ อย่าง การประเมินต้องอาศัยความชำนาญในการสังเกตหรือใช้แบบวัดพฤติกรรมที่มีความแม่นยำ สถานการณ์ที่หลากหลาย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการคัดแยกเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งในการแยกมีหลายวิธีซึ่งมีทั้งใช้แบบทดสอบ และการวินิจฉัยพัฒนาการของเด็กโดยนักจิตวิทยา นักการศึกษา นักการศึกษาพิเศษ หรือแพทย์

การคัดแยกเด็กที่มีความต้องการพิเศษตามขั้นตอนและแนวทางดังกล่าวมีความสำคัญมากเพราะหากดำเนินการคัดแยกและตั้งข้อสังเกตผิดพลาดจะส่งผลกระทบต่อวางแผนการจัดการเรียนการสอน และการให้ความช่วยเหลือ นอกจากนี้ในการใช้แบบคัดแยกเด็กอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่สามารถสรุปได้ว่า เด็กจะเป็นเด็กที่มีความต้องการพิเศษด้านใด ดังนั้นในการคัดแยกเด็กจึงจำเป็นต้องใช้เครื่องมือหลายๆแบบและหลายๆวิธีประกอบกัน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541) จากความสำคัญของกระบวนการคัดแยกเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ดังนั้น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการคัดแยกเด็กจึงต้องร่วมกันรวบรวมข้อมูลของเด็กอย่างละเอียดรอบครอบเพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาช่วยเหลืออย่างถูกต้องเหมาะสม

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการมีแนวการจัดที่หลากหลายแตกต่างกันไปตามความพิการของแต่ละบุคคล โดยต้องรู้จักการคัดแยกเด็กพิการประเภทต่างๆ ก่อนจากการดำเนินการรวบรวมข้อมูล การประเมินข้อมูล ประมวลผลข้อมูล และการให้ความช่วยเหลือแหล่งข้อมูลที่ควรนำมาพิจารณา ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกและการรายงาน พิจารณาผลงานของเด็ก การทดสอบทางสติปัญญา เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาและช่วยเหลืออย่างถูกต้องเหมาะสม

4.1 แผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individual Education Program : IEP)

หลักการในการจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล จะเป็นแนวทางในการจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการ คือ แต่งตั้งคณะกรรมการในการจัดทำซึ่งประกอบด้วย กรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ช่วยสถานศึกษา ครูการศึกษาพิเศษ ครูผู้ได้รับมอบหมาย นักวิชาชีพ ผู้ปกครอง เมื่อแต่งตั้งคณะกรรมการแล้วจึงมีการประชุมชี้แจงและทำความเข้าใจกับผู้ปกครอง รวบรวมข้อมูลและพิจารณาข้อมูลเบื้องต้นทุกด้านของเด็ก ประเมินความสามารถพื้นฐานของเด็กจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลนำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลสู่การปฏิบัติ การประเมินผลการเรียนของเด็กและทบทวนและพัฒนาการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

กองการศึกษาเพื่อคนพิการ (2543) แผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) เป็นแผนที่มีเป้าหมายประจำปี โดยกำหนดจุดประสงค์ระยะยาวและระยะสั้น ช่วยในการปฏิบัติหน้าที่ของครูว่าจะสอนอะไรให้บริการส่งเสริมพัฒนาเด็กแต่ละคนอย่างไร ในส่วนของตัวเด็กจะได้ทราบว่าตนต้องเรียนอะไร จะได้รับบริการความช่วยเหลือ การบำบัดฟื้นฟูอย่างไรบ้าง และในส่วนของผู้ปกครองจะได้ทราบว่าโรงเรียนได้สอนอะไรให้บริการอะไรแก่เด็กบ้าง สำหรับโรงเรียนจะได้ทราบว่าเด็กที่เข้ารับการศึกษานั้นมีลักษณะเป็นอย่างไร เพื่อให้สามารถจัดบริการด้านการศึกษาและบริการอื่นๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็กแต่ละคน ซึ่งในการจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการของเด็กแต่ละคนนั้นต้องยึดหลัก ดังนี้

1. จัดทำให้กับเด็กพิการทุกคนเป็นรายบุคคล
2. เน้นพัฒนาเด็กพิการอย่างเต็มศักยภาพทุกด้าน
3. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเด็กหลายๆ ด้านจากหลายๆ แหล่ง หลากวิธีการ
4. ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล
5. ประเมินผลเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอและปรับปรุงแก้ไขแผน
6. แผนการศึกษาเฉพาะบุคคลต้องมีความยืดหยุ่นสอดคล้อง เหมาะสมกับ

สภาพความบกพร่องและความต้องการของเด็กแต่ละคน

กรมสามัญศึกษา (2544) แผนการศึกษาเฉพาะบุคคลมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการวางแผนในการช่วยเหลือเด็กให้มีโอกาสได้รับการพัฒนาตามสภาพความแตกต่างของแต่ละคน หากทุกโรงเรียนสามารถดำเนินการจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยให้เด็กได้รับบริการทุกด้าน โดยขั้นตอนในการจัดทำอาจปรับเปลี่ยนรายละเอียดได้ตามสภาพความจำเป็นนอกจากนั้นในรายละเอียดเนื้อหาของแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลอาจมีความแตกต่างกันได้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ความแตกต่างของเด็กแต่ละคน ดังนั้นโรงเรียนแต่ละแห่งไม่จำเป็นต้องทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลที่มีเนื้อหาสาระเหมือนกันทุกประการ แต่โดยทั่วไปแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลทั้งของกระทรวงศึกษาธิการ (2543) และกองการศึกษาเพื่อคนพิการ (2543) มีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก เช่น อายุ เพศ ประเภทความบกพร่อง
2. ระยะเวลาเริ่มใช้และระยะเวลาสิ้นสุดการใช้แผน
3. ศักยภาพของเด็กในด้านต่างๆ เช่น ด้านการเรียนรู้ ด้านสังคม
4. ประเภทของแผน เป็นลักษณะของบริการที่จัดให้กับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เช่น การแก้ไขด้านการพูด
5. ผู้ร่วมประชุมเขียนแผน
6. จุดมุ่งหมายระยะยาว โดยทั่วไปกำหนด 1 ปี
7. จุดมุ่งหมายระยะสั้น
8. การเรียนร่วมกับเด็กปกติต้องระบุว่า เรียนร่วมเมื่อใดอย่างไร

9. บริการพิเศษที่จำเป็นสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

10. กำหนดวิธีการประเมินผล ระบุวิธีการประเมินผลและขั้นตอนการประเมินผลอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง

11. การรับรองแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล จะต้องได้รับการรับรองจากผู้ปกครอง ผู้บริหารโรงเรียน และครูโดยลงชื่อกำกับไว้ด้านล่างของแบบฟอร์มเพื่อเป็นการยืนยันว่าคุณครูดังกล่าวเห็นพ้องกับรายละเอียดต่างๆ ที่ปรากฏในแผนการศึกษานี้

เนื้อหาสาระของแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลที่กำหนดโดยหน่วยงานต่างๆ จะมีข้อมูลหลักคล้ายคลึงกัน ส่วนรายละเอียดย่อยแตกต่างกันตามความเหมาะสม นอกจากนี้ในการจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลสิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ การเขียนจุดประสงค์ จุดประสงค์ที่เขียนจะต้องชัดเจนเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการพัฒนาเด็กที่จะต้องทำอะไรกับเด็กบ้าง ดังนั้นในการเขียนจุดประสงค์ในแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล จะต้องให้จุดประสงค์นั้นมีลักษณะ SMART คือ ต้องชัดเจน (SPECIFIC) สามารถวัดได้ (MEASIRABLE) เกณฑ์ที่เด็กทำได้ (ACHIVABLE) เหมาะสม (RELEVANT) และกำหนดเวลาที่แน่นอน (TIME BOUND)

กรมสามัญศึกษา (2545) แผนการศึกษาเฉพาะบุคคลหรือที่เรียกกันว่า IEP เป็นแผนการศึกษาสำหรับเด็ก ที่มีความต้องการพิเศษเป็นรายบุคคลที่โรงเรียนจัดทำขึ้น โดยได้รับความร่วมมือจากบุคลากรทางการศึกษาและผู้ปกครองของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ แผนการศึกษาเฉพาะบุคคลนี้ จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ให้สอดคล้องกับ ความต้องการของเด็กแต่ละคนทั้งด้านการศึกษา การให้บริการและความช่วยเหลืออื่นๆ เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพจึงอาจกล่าวได้ว่า แผนการศึกษาเฉพาะบุคคลมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาพิเศษได้ออกกฎหมายชื่อ Education for All Handi capped Chiddren Act of 1975 กำหนดให้คนพิการทุกคนที่มีอายุ 3-21 ปี ได้รับการศึกษาโดยรัฐจัดสรรงบประมาณช่วยเหลือและมีการจัดทำข้อมูลแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลเพื่อประโยชน์ในการศึกษาและการให้บริการช่วยเหลือแก่คนพิการ

สรุปได้ว่า แผนการศึกษาเฉพาะบุคคลจัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ให้สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละคนทั้งด้านการศึกษา การให้บริการและความช่วยเหลืออื่นๆ ในรายละเอียดเนื้อหาสาระของแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลอาจมีความแตกต่างกัน มีข้อมูลหลักคล้ายคลึงกันในการจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ การเขียนจุดประสงค์ต้องชัดเจน สามารถวัดได้ เกณฑ์ที่เด็กทำได้ เหมาะสม และกำหนดเวลาที่แน่นอนเพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาในทุกๆ ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และสังคม

4.2 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

แผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) เป็นการวางแผนการจัดการศึกษาโดยกำหนดเนื้อหาสาระว่าเด็กจะได้รับบริการและหลักสูตรการเรียนว่าจะต้องเรียนอะไรบ้าง ซึ่งจะมีการกำหนดจุดมุ่งหมายทั้งระยะยาว ระยะสั้น แล้วนำจุดมุ่งหมายระยะสั้นมากำหนดเป็นจุดมุ่งหมายของการสอน ในการจัดทำแผนการสอนเฉพาะบุคคล (Individual Implementation Plan : IIP) รูปแบบแผนการสอนเฉพาะบุคคลนี้จะคล้ายกับแผนการสอนนักเรียนปกติทั่วไป แต่ในส่วนของกิจกรรมการเรียนการสอนของแผนการสอนเฉพาะบุคคลนี้ครูจะต้องศึกษาวิธีการสอนที่เหมาะสม โดยต้องพิจารณาถึงสภาพปัญหา ความต้องการพิเศษของเด็กแต่ละคนเพื่อเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสมกับสภาพความบกพร่องของเด็กแต่ละคน ดังนี้

4.2.1 วิธีสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น

กรมสามัญศึกษา (2544) เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น หมายถึง บุคคลที่สูญเสียการเห็นตั้งแต่ระดับเล็กน้อยจนถึงตาบอดสนิท อาจแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1. คนตาบอด หมายถึง คนที่สูญเสียการเห็นมากจนต้องสอนให้อ่านอักษรเบรลล์หรือใช้วิธีการฟังเทปหรือแผ่นเสียง หากตรวจวัดความชัดของสายตาสายตาสั้นดีเมื่อแก้ไขแล้วอยู่ในระดับ 6 ส่วน 60 (6/60) หรือ 20 ส่วน 200 (20/200) ลงมาจนถึงบอดสนิท (หมายถึงคนตาบอดสามารถมองเห็นวัตถุได้ในระยะห่างน้อยกว่า 6 เมตร หรือ 20 ฟุต ในขณะที่คนปกติสามารถมองเห็นวัตถุเดียวกันในระยะ 60 เมตร หรือ 200 ฟุต) หรือมีลานสายตาแคบกว่า 20 องศา (หมายถึงสามารถมองเห็นได้กว้างน้อยกว่า 20 องศา)

2. คนเห็นเลือนราง หมายถึง คนที่สูญเสียการเห็นแต่ยังสามารถอ่านอักษรตัวพิมพ์ที่ขยายใหญ่ได้ หรือต้องใช้แว่นขยายอ่าน หากตรวจวัดความชัดของสายตาสายตาสั้นดีเมื่อแก้ไขแล้วอยู่ในระดับระหว่าง 6 ส่วน 18 (6/18) หรือ 20 ส่วน 70 (20/70) ถึง 6 ส่วน 60 (6/60) หรือ 20 ส่วน 200 (20/200) หรือมีลานสายตาแคบกว่า 30 องศา

กรมสามัญศึกษา (2544) ได้เสนอแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็นโดยทั่วไปไม่แตกต่างกันไปจากเด็กปกติ คือ ยึดแนวหลักสูตรปกติเพียงแต่ปรับหลักสูตรเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพความพิการและเพิ่มเนื้อหาที่จำเป็นสำหรับเด็กและในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็นนั้นมีหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 5 ประการ คือ

1. ต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สนองความต้องการของเด็กเป็นรายบุคคล

2. ต้องใช้อุปกรณ์ที่เป็นรูปธรรม ให้โอกาสได้สัมผัสด้วยมือในการสำรวจสัมผัสจริง

3. แสดงความสัมพันธ์อันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ได้เรียนรู้ความสัมพันธ์ของโครงสร้างทั้งหมดในเวลาเดียวกัน

4. เพื่อเติมสิ่งเร้า คือ ต้องวางแผน จัดกิจกรรม และประสบการณ์ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ที่เด็กมีอยู่ ขยายความสนใจไปที่สิ่งแวดล้อมชุมชน สังคม

5. ให้มีโอกาสนับปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองตามลำพังให้ค้นคว้าด้วยความอยากรู้อยากเห็น

นอกจากนั้น กระบวนการสอนต้องเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กที่บกพร่องทางการเห็น เช่น ปรับกิจกรรมการวาดภาพ เป็นการปั้นแทน และให้เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็นและเด็กปกติได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน ส่งเสริมสัมพันธภาพในชั้นเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้การช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน เกิดความคิดและเจตคติที่มีต่อกันในการเรียนรู้ของเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็นนั้นสามารถเรียนรู้ได้เท่ากับเด็กปกติเพียงแต่ครูจะต้องใช้สื่อและวิธีการที่เหมาะสมกับสภาพของเด็ก (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541) เช่น ใช้อักษรที่มีขนาดใหญ่ จัดให้เด็กนั่งใกล้ครูเพื่อได้ยินเสียงครูบันทึกเนื้อหาวิชาในเทปแล้วเปิดให้เด็กฟัง จัดอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น แผนที่นูน แวนขยาย จัดให้มีแสงสว่างในห้องเรียนอย่างเพียงพอ จะเห็นว่าการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอน สำหรับเด็กที่มีสภาพบกพร่องทางการเห็นเป็นสิ่งจำเป็นซึ่งสื่อและอุปกรณ์ที่จำเป็นในการเรียนการสอนนั้นบางส่วนเป็นอุปกรณ์ที่นักเรียนต้องมีประจำตัว เช่น เครื่องเขียนลูกคิด หนังสือเรียน ไม่ทำ แวนขยาย บางส่วนเป็นหนังสือที่ครูต้องจัดให้มีประจำชั้นเรียนเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาศักยภาพของเด็กให้เจริญงอกงามทุกด้าน

4.2.2 วิธีสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541) และ ผดุงอารยะวิญญู (2542) กล่าวว่านอกจากวิธีการสอนที่ใช้ฝึกสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินดังกล่าวแล้ว สิ่งที่ต้องคำนึงถึงสำหรับการเรียนร่วมของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินกับเด็กปกติ คือ

1. สร้างความเข้าใจและชี้แจงให้เด็กปกติเข้าใจว่าควรปฏิบัติอย่างไรต่อเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินที่เรียนร่วมชั้น

2. ควรให้เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน นั่งในตำแหน่งที่สามารถมองเห็นหน้าครู เพราะเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินจะต้องอ่านคำพูดจากครูด้วย ดังนั้นเวลาพูดครูไม่ควรพูดขณะหันหลังให้เด็กหรือเขียนกระดาน

3. ขณะเรียนเด็กบางคนอาจมีท่าทางเบื่อหน่ายหรือไม่สนใจครูควรตรวจสอบสาเหตุ ซึ่งอาจจะเกิดจากเครื่องช่วยฟังบกพร่อง ดังนั้นก่อนสอนควรตรวจเช็คเครื่องช่วยฟังของเด็กทุกครั้ง

4. การใช้ท่าทางประกอบการพูดเพื่อให้เด็กเข้าใจคำพูดของครูเป็นสิ่งจำเป็น เพราะเด็กจะแปลความหมายจากท่าทางรวมทั้งการแสดงออกทางใบหน้าของครู

เข้าใจมากขึ้น

5. การสอนควรมืออุปกรณ์ประกอบการสอนหรืออธิบายจะช่วยให้เด็ก

6. ครูควรเขียนบนกระดานให้มาก โดยเฉพาะในการบรรยายควรเขียนหัวข้อเรื่องลงบนกระดานทุกครั้งจะทำให้เด็กเข้าใจว่าครูกำลังพูดเรื่องอะไร

7. การสอนแต่ละครั้งครูควรสรุปประเด็นสำคัญสั้นๆ คำสั่ง การบ้าน เพื่อให้เด็กเข้าใจง่ายขึ้น

8. ก่อนสอนครูควรแจกหัวข้อเรื่องและสาระสำคัญในการสอนแต่ละครั้ง

9. ให้โอกาสเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินออกมารายงานหน้าชั้นบ้าง เพื่อให้เด็กได้ฝึกพูด

10. ให้กำลังใจแก่เด็กที่มีความบกพร่องอย่างสม่ำเสมอ

11. ใช้วิธีการสอนเป็นกลุ่ม เพื่อให้เด็กปกติช่วยสอนบางเรื่องที่เด็กไม่เข้าใจ ควรจัดเด็กที่มีความบกพร่องอยู่ในกลุ่มเด็กปกติที่เก่ง

12. หลักการสอนควรตรวจสอบทุกครั้งว่าเด็กเข้าใจเรื่องที่สอนหรือไม่ กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2543) เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน หมายถึง คนที่สูญเสียการได้ยินตั้งแต่ระดับรุนแรงจนถึงระดับน้อย แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ คนหูหนวกหมายถึง คนที่สูญเสียการได้ยิน ไม่ว่าจะใส่หรือไม่ใส่เครื่องช่วยฟังก็ตาม โดยทั่วไป หากตรวจการได้ยิน จะสูญเสียการได้ยินประมาณ 90 เดซิเบล ขึ้นไป (เดซิเบล เป็นหน่วยวัดความดังของเสียง หมายถึงเมื่อเปรียบเทียบกับระดับเริ่มได้ยินเสียงของคนปกติ เมื่อเสียงดังไม่เกิน 25 เดซิเบล คนหูหนวกจะเริ่มได้ยินเสียงมากกว่า 90 เดซิเบล) และคนหูตึง หมายถึง คนที่มีการได้ยินเหลืออยู่พอเพียงที่จะรับข้อมูลผ่านทางกราดได้ยิน โดยทั่วไปจะใช้เครื่องช่วยฟังและหากตรวจการได้ยินจะพบว่า มีการสูญเสีย การได้ยินน้อยกว่า 90 เดซิเบล ลงมาจนถึง 26 เดซิเบล คือ เมื่อเปรียบเทียบกับระดับเริ่มได้ยินเสียงของ คนปกติ เมื่อเสียงดังไม่เกิน 25 เดซิเบล คนหูตึงจะเริ่มได้ยินเสียงที่ดังมากกว่า 26 เดซิเบล ขึ้นไปจนถึง 90 เดซิเบล

กรมสามัญศึกษา (2544) การสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน สำหรับเด็กที่มีระดับการได้ยิน ต่ำกว่า 90 เดซิเบล ต้องยึดหลักสูตรเด็กปกติ เพราะการสอนเด็กเหล่านี้ โดยหลักส่วนใหญ่เหมือนกับ เด็กปกติแตกต่างในรายละเอียดเท่านั้น เช่น เนื้อหาใดที่ขัดกับความสามารถของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินก็อาจตัดช่วงนั้นแล้วให้เรียนการฝึกฟัง ฝึกพูด การอ่านริมฝีปากแทน นอกจากนั้นจากมีการปรับจุดประสงค์ การเรียนรู้และการวัดผล บางวิชาที่ได้เหมาะกับเด็ก ส่วนแผนการสอนใช้แผนการสอนเช่นเดียวกับเด็กปกติแต่เสริมแผนการสอนพิเศษ เพื่อใช้ฝึกเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เช่น การสอนพูด เป็นวิธีการสอนภาษาให้แก่เด็กประกอบด้วยขั้นตอน เริ่มจากการฝึกฟัง การฝึกพูด การฝึกอ่านริมฝีปาก และการฝึกการใช้ภาษานอกจากการสอนพูดตามขั้นตอนดังกล่าวแล้ว การสอนภาษามือ

(Sign Language) นับเป็นวิธีหนึ่งสำหรับการสื่อสารของเด็กที่มีความสูญเสียการได้ยิน 90 เดซิเบล ขึ้นไป หรือหูหนวกที่ไม่สามารถสื่อสารด้วย การพูดได้ สำหรับการสะกดนิ้วมือ (Finger Spelling) เป็นวิธีการสื่อสารประกอบด้วยท่ามือ 8 ท่า แทนพยัญชนะ ตำแหน่งของมือ 4 ตำแหน่ง คือบริเวณข้างใบหน้า คอ คาง และปากแทนเสียงสระ สำหรับการสื่อสารแบบรวม (Total Communication) เป็นการสื่อสาร โดยวิธีสื่อสารหลายวิธีรวมกันกับการพูด

4.2.3 วิธีสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

กรมสามัญศึกษา (2544) และกรมการศึกษานอกโรงเรียน (2543) เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา หมายถึง คนที่มีพัฒนาการช้ากว่าคนปกติทั่วไปเมื่อวัดสติปัญญา โดยใช้แบบทดสอบมาตรฐานแล้ว มีสติปัญญาต่ำกว่าบุคคลปกติ และความสามารถในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่ำกว่าเกณฑ์ปกติอย่างน้อย 2 ทักษะหรือมากกว่า เช่น ทักษะการสื่อความหมาย ทักษะทางสังคม ทักษะการใช้สาธารณสมบัติ การดูแลตนเอง การดำรงชีวิตในบ้าน การควบคุมตนเอง สุขอนามัย และความปลอดภัย การเรียนวิชาการเพื่อชีวิตประจำวัน การใช้เวลาว่างและการทำงาน ซึ่งลักษณะความบกพร่องทางสติปัญญาจะแสดงอาการก่อนอายุ 18 ปี ความบกพร่องทางสติปัญญาแบ่งเป็น 4 ระดับ ดังนี้

1. บกพร่องเล็กน้อย ระดับเซวาร์ปัญญา (IQ) 56-70
2. บกพร่องระดับปานกลาง ระดับเซวาร์ปัญญา (IQ) 36-55
3. บกพร่องระดับรุนแรง ระดับเซวาร์ปัญญา (IQ) 25-35
4. บกพร่องระดับรุนแรงมาก ระดับเซวาร์ปัญญา (IQ) 20-24

การสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา นอกจากต้องใช้วิธีการสอนหลายวิธี ยังต้องใช้สื่อการสอนประกอบการสอนมากกว่าเด็กปกติ และสื่อการสอนที่ใช้จะต้องมีลักษณะเป็นรูปธรรม คือ สามารถมองเห็นได้จับต้องได้ จะเห็นว่าการเรียนการสอนและสื่อการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหา และต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในการสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะต้องใช้วิธีการสอน ที่แตกต่างจากเด็กปกติ ซึ่งมีหลักการสอน (กรมสามัญศึกษา, 2544) คือ มีการปรับเนื้อหาหลักสูตรให้เหมาะกับเด็กและในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูต้องคำนึงถึงความพร้อมของเด็ก สอนตามระดับสติปัญญาสอนแบบช้าๆ ให้ความสอนมากกว่าเด็กปกติ สอนแบบเป็นกิจวัตรประจำวัน สอนแบบยืดหยุ่นไม่เคร่งเครียด สอนทีละขั้นจากง่ายไปหายาก สอนโดยให้เด็กปฏิบัติจริง ควรให้การเสริมแรงและต้องมีการประเมินผลความก้าวหน้าของเด็กอยู่ตลอดเวลา เพื่อเปรียบเทียบพัฒนาของเด็ก

4.2.4 วิธีสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย

กรมสามัญศึกษา (2544) เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือสุขภาพ หมายถึง คนที่มีอวัยวะไม่สมส่วน อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนขาดหายไป กระดูกและกล้ามเนื้อพิการเจ็บป่วยเรื้อรังรุนแรง มีความพิการของระบบประสาท มีความลำบากในการเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาในสภาพปกติ ทั้งนี้ไม่รวมคนที่มีความบกพร่องทาง

ประสาทสัมผัสได้แก่ ดาบอด หูหนวก การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนสามารถใช้หลักสูตร เช่นเดียวกับเด็กปกติ แต่อาจปรับหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ การจัดแผนการเรียนการสอนมีความหลากหลาย และใช้เทคนิคการสอนเชิงพฤติกรรมที่กระตุ้นพัฒนาการโดยใช้แรงเสริม การสอนแบบกระตุ้นเตือน การเลียนแบบ การตะล่อมกล่อมเกลา การวิเคราะห์งาน นอกจากนี้ในบางกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหว เช่น พลศึกษา การงานอาชีพ จะต้องปรับวิธีการให้เหมาะสมกับสภาพร่างกาย ตลอดจนการพิจารณาตัดแปลงอุปกรณ์หรือเลือกอุปกรณ์พิเศษ ซึ่งเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับสภาพของเด็กแต่ละคน ซึ่งมีทั้งอุปกรณ์ที่ใช้เทคโนโลยีพื้นฐานจนถึงสื่ออุปกรณ์ที่ใช้เทคโนโลยีทันสมัย ซึ่งจะช่วยทำให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จมากขึ้น นอกจากนี้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรจะต้องคำนึงถึงเทคนิค ดังนี้

1. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมให้ยืดหยุ่นตามสภาพแวดล้อม ความสนใจ ความต้องการจำเป็นและศักยภาพของเด็ก
2. จัดแผนการเรียนการสอนโดยผสมผสาน การสอนแบบตัวต่อตัว ควบคู่ไปกับการสอนแบบกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่
3. สร้างสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้มีบรรยากาศแห่งความร่วมมือ
4. ผู้สอนควรจัดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำเอาทักษะที่เรียนรู้ในชั้นเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน
5. ครูจะต้องหาความเข้าใจกับกลไกการทำงานของเครื่องมือต่างๆ ที่เด็กใช้ เพื่อจะได้ไม่เป็นอุปสรรคในการสอนของครู
6. ฝึกให้นักเรียนใช้คอมพิวเตอร์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่เด็กในหลายด้านรวมทั้งการพิมพ์แทนการเขียนของเด็ก

4.2.5 วิธีสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541) เด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ (Learning Disabilities) หรือ LD หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางจิตวิทยาในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือมากกว่าหนึ่งเรื่อง ทำให้เด็กมีปัญหาในการใช้ภาษา การฟัง การคิด การพูด การอ่าน การเขียน หรือ การคิดคำนวณทางคณิตศาสตร์ ปัญหาดังกล่าวมิได้มีสาเหตุมาจากความบกพร่องทางร่างกาย การเคลื่อนไหว สายตา การได้ยิน ระดับสติปัญญา อารมณ์ และสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก

ผดุง อารยะวิญญู (2542) กล่าวว่าหลักสูตรและการจัดการเรียน การสอน ควรมุ่งเน้นให้เด็กได้รับการพัฒนาด้านภาษา ด้านการใช้กล้ามเนื้อ ด้านทักษะทางสังคม ด้านวิชาความรู้พื้นฐาน ด้านการงานและอาชีพ ส่วนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรผสมผสานทั้งแบบตัวต่อตัวกับการสอนแบบกลุ่มย่อย และแบบกลุ่มใหญ่ เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ตาม

ศักยภาพและมีปฏิบัติสัมพันธ์ทางสังคม ส่วนวิธีการสอนเด็กที่มีปัญหาในการเรียนมีหลายวิธี ดังนี้

1. วิธีถามตนเอง (Self Questioning) ครูให้นักเรียนตั้งคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียน
 2. วิธีท่องจำ (Verbal Rehearsal) ครูเป็นคนพูดและให้เด็กพูดตาม แล้วจึงให้ท่องจำโดยไม่มีเสียง
 3. วิธีจัดหน่วยการเรียนรู้ (Organization) โดยจัดเนื้อหาวิชาใหม่เป็นหน่วยย่อยๆ ให้เด็กเรียนรู้ทีละหน่วย บทต่อไปควรมีเนื้อหาใหม่ไม่มากนักและควรสัมพันธ์กับสิ่งที่เด็กเรียนรู้แล้วในบทก่อน
 4. ใช้ความรู้เดิม (Using Prior knowledge) จัดเนื้อหาในบทเรียนใหม่ให้สัมพันธ์กับเนื้อหาในบทที่เด็กเรียนมาแล้ว
 5. ใช้กลยุทธ์ในการจดจำ (Memory Strategies) การสรรหากลวิธีในการจดจำสิ่งต่างๆ ให้ได้ดี ซึ่งบางครั้งอาจเกี่ยวข้องกับสิ่งที่น่าสนใจ หรือลักษณะเด่นของสิ่งนั้น ๆ
 6. วิธีพยากรณ์ (Predicting) โดยการให้เด็กคาดเดาล่วงหน้าเกี่ยวกับสิ่งที่เรียน
 7. วิธีกำหนดล่วงหน้า (Advance Organizer) ให้เด็กทราบล่วงหน้ามาก่อนว่าจะเรียนเรื่องอะไรเด็กจะได้เตรียมตัว
 8. ใช้วิธีปรับเปลี่ยนพฤติกรรมความคิดความจำ (Conative Behavior Modification) มีขั้นตอนดังนี้ โดยครูแสดงตัวอย่างขณะอธิบายเด็กแสดงทำตามขณะฟังครูเด็กอธิบายด้วยเสียงดัง เด็กอธิบายด้วยเสียงกระซิบ และให้เด็กแสดง
 9. ใช้แบบอย่าง (Modeling) ครูแสดงพฤติกรรมให้เด็กดูเป็นแบบอย่างแล้วให้เด็กแสดงตาม
 10. การตรวจสอบตนเอง (Self Monitoring) การให้เด็กหมั่นสังเกตตนเองว่าตนทำผิดพลาดอย่างไร ให้เด็กเสนอแนะข้อแก้ไข
- กรมสุขภาพจิต (2543) การสอนเด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ นอกจากจะใช้วิธีการสอนที่หลากหลายแล้ว ในการสอนหากครูนำหลักการสอนที่ถูกต้องเหมาะสมไปใช้จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ หลักการที่เหมาะสมในการจัดการสอนเด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ คือ การสอนต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล สอนจากสิ่งที่ย่างสุด สอนจากสิ่งที่เด็กคุ้นเคยไปหาสิ่งที่ไม่คุ้นเคย สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม ให้โอกาสเด็กเลือกเรียน ให้เด็กมีความสุขในการเรียน ใช้ประสบการณ์ตรง ใช้แรงเสริมอย่างมีประสิทธิภาพ กระตุ้นให้เด็กใช้ความคิดให้เด็กได้เรียนจากเพื่อน แจ้งผลการเรียนให้เด็กทราบโดยเร็ว ทบทวนบทเรียนบ่อยๆ ใช้คำสั่งที่สั้นและเข้าใจง่าย การมอบหมายงานให้เด็กทำต้องกำหนดเวลาให้เหมาะสม ให้เด็กมีโอกาสแสดงความเป็นผู้นำ และจัดห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้

4.2.6 วิธีสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางพฤติกรรมหรืออารมณ์

ผดุง อารยะวิญญู (2542) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนและการช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมหรือทางอารมณ์ สามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. สังเกตการณ์กระทำโดยศึกษาเด็กเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอเพื่อดูว่ามีการกระทำใดผิดไปจากปกติ
2. การกำหนดระเบียบของห้องเรียนควรชัดเจนและควรทำตั้งแต่เริ่มเปิดภาคเรียน ชี้แจงให้นักเรียนทุกคนเข้าใจ
3. ครูคอยติดตามตรวจสอบว่านักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบ หรือไม่ และให้แรงเสริมหากนักเรียนปฏิบัติตาม
4. หากนักเรียนแสดงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ครูอาจให้นักเรียนได้ศึกษาแบบอย่างพฤติกรรมที่ถูกต้องจากเด็กอื่น แล้วให้ปฏิบัติตามหรือนำวิธีการปรับพฤติกรรมต่างๆ มาใช้อย่างเป็นระบบ

กรมสามัญศึกษา (2544) เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม หมายถึง เด็กที่แสดงพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากเด็กทั่วไปและพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของเด็กและผู้อื่น เป็นผลมาจากความขัดแย้งของเด็กกับสภาพแวดล้อม หรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในตัวเด็กเอง ซึ่งไม่สามารถเรียนรู้ ขาดสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเมื่อเปรียบเทียบกับเด็กในวัยเดียวกัน มีความคับข้องใจ มีความเก็บกดทางอารมณ์โดยแสดงออกทางร่างกาย ซึ่งบางคนมีความบกพร่องซ้ำซ้อนอย่างเด่นชัดอีกทั้งเกิดขึ้นเป็นเวลานาน ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางพฤติกรรมหรืออารมณ์ครูควรนำกลวิธีในการปรับพฤติกรรมมาใช้กับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์มาเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และควรให้นักเรียนได้มีโอกาสประสบความสำเร็จในการเรียนเพื่อนักเรียนจะได้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม นอกจากนี้ การเรียนการสอนควรมีทั้งการสอนเป็นรายบุคคล รายกลุ่มย่อย การสอนเป็นรายกลุ่มย่อยเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกและพัฒนาทักษะทางสังคมและในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นครูควรมีความอดทน มีความเข้าใจเด็ก ให้ความเมตตาแก่เด็ก พร้อมกับการใช้วิธีการแก้ปัญหาทางพฤติกรรมของเด็ก นอกจากนี้ด้านสุขภาพจิตของเด็กนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ครูควรให้ความสำคัญเพราะสภาพความเป็นอยู่ในสังคมมีส่วนผลักดันให้สุขภาพจิตของเด็ก มีแนวโน้มมีปัญหามากขึ้น ซึ่งหากทุกฝ่ายให้ความสำคัญจะสามารถลดปัญหาด้านพฤติกรรมและอารมณ์ของเด็กได้

4.2.7 วิธีสอนเด็กออทิสติก

กระทรวงศึกษาธิการ (2542) เด็กออทิสติก หมายถึง เด็กที่มีพัฒนาการ ผิดปกติ และส่งผลกระทบต่อการใช้ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ความสามารถในการสื่อสารทั้งการใช้ ภาษา ท่าทาง ภาษาพูด จินตนาการ อารมณ์ และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของเด็ก

ผดุง อารยะวิญญู (2542) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็ก ออทิสติก ต้องมีการปรับหลักสูตรให้เหมาะสม สอดคล้องกับความสามารถ ความสนใจของเด็ก ออทิสติก การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กออทิสติก จะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความสามารถในการจัดการเรียนการสอนของครูซึ่งต้องอาศัยเทคนิคการจัดการเรียนการสอน เช่น จัดกิจกรรมที่พัฒนาเด็กในทุกด้าน วางแผนการสอนให้สอดคล้องกับวัยและความสามารถ ของผู้เรียน สอนจากสิ่งที่ย่าง ทักษะด้านภาษาควรเน้นการรับรู้ภาษา และการแสดงออกทาง ภาษา ใช้กระบวนการปรับพฤติกรรมควบคู่ไปกับการสอน หลีกเลี่ยงการลงโทษ หากเด็กแสดง พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อาจใช้วิธีเลือกกิจกรรมที่เด็กสนใจ เพื่อหยุดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เด็กบางคนเรียนรู้ช้า ครูอาจลดจุดประสงค์ทางพฤติกรรมลงหรือลดเนื้อหาวิชาลงซึ่งจะทำให้เด็ก สอบผ่านเกณฑ์ได้ง่าย เน้นทักษะทางสังคม เด็กออทิสติก ส่วนมากมักเลียนแบบพฤติกรรมเพื่อน ที่มีอายุในวัยเดียวกัน การเรียนการสอนจึงควรให้เพื่อนเป็นแบบอย่างให้มากที่สุด

4.2.8 วิธีสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541) เด็กที่มีความ บกพร่องทางการพูดและภาษา หมายถึง คนที่มีความบกพร่องในเรื่องของการออกเสียงพูด เช่น เสียงผิดปกติ อัตราความเร็วและจังหวะการพูดผิดปกติหรือคนที่มีความบกพร่องในเรื่องความ เข้าใจและการใช้ภาษาหรือระบบสัญลักษณ์อื่นที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งอาจเกี่ยวกับรูปแบบ ของภาษา เนื้อหาของภาษาและหน้าที่ของภาษา

ศรียา นิยมธรรม (ม.ป.ป.) กล่าวถึงการพัฒนาทางภาษาพูดของเด็ก ผู้มี ส่วนในการพัฒนาทางภาษาของเด็กจะต้องเข้าใจถึงองค์ประกอบในการที่เด็กจะเรียนรู้ด้านภาษา ว่า จะต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่างๆ คือ ความเข้าใจภาษาที่ผู้อื่นพูด ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้ ศัพท์ต่างๆ เป็นพื้นฐานทำนองเดียวกับที่ผู้ใหญ่เรียนภาษาต่างประเทศที่ต้องรู้ศัพท์มาก พอสมควร จึงจะจับความได้ นอกจากนั้นการเรียนรู้ศัพท์ ทั้งศัพท์ทั่วๆ ไป และศัพท์เฉพาะซึ่งก็ ขึ้นอยู่กับสติปัญญาความเฉลียวฉลาดของเด็ก และองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การ สร้างประโยคซึ่งจะต้องฝึกนำคำต่างๆ มาสร้างและเชื่อมโยงเป็นประโยค นอกจากนั้นในการออก เสียงของเด็ก เด็กจะออกเสียงได้ชัดเมื่ออายุมากขึ้นและได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้อง

4.2.9 วิธีสอนเด็กที่มีความพิการซ้ำซ้อน

ผดุง อารยะวิญญู (2541) กล่าวว่าเด็กที่มีความพิการซ้ำซ้อนมีปัญหา สำคัญ 5 ด้าน คือ ด้านการช่วยเหลือตนเอง ด้านการสื่อสาร ด้านการเคลื่อนไหว ด้านพฤติกรรม ด้านสังคม ดังนั้นหลักสูตรสำหรับเด็กที่มีความพิการซ้ำซ้อน จึงควรมุ่งเน้นการฟื้นฟูสมรรถภาพ

ของเด็กทั้ง 5 ด้าน กล่าวคือ ด้านการช่วยเหลือตนเอง จะมุ่งเน้นให้เด็กช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน เช่น การอาบน้ำ การแต่งตัว การรับประทานอาหาร ด้านการสื่อสารฝึกทักษะในการสื่อสารกับผู้อื่น เช่น การทักทาย การบอกความต้องการของตนเอง ส่วนด้านการเคลื่อนไหว มุ่งเน้นทั้งการใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก ด้านการปรับพฤติกรรมมุ่งเน้นให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และด้านการพัฒนาทางสังคมมุ่งเน้นให้เด็กมีทักษะในทางสังคมเพื่ออยู่ร่วมในสังคมได้ นอกจากนี้การเรียนการสอนต้องเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคลความสอดคล้องกับความต้องการและความสามารถของแต่ละคน โดยครูผู้สอนต้องจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล เพื่อให้เด็กได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ทั้งด้านการศึกษาและบริการอื่นๆ

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2543) เด็กที่มีความพิการซ้ำซ้อน หมายถึง คนที่มีสภาพความบกพร่องหรือความพิการมากกว่าหนึ่งประเภทในบุคคลเดียวกัน เช่น คนปัญญาอ่อนที่สูญเสียการได้ยิน

สรุปจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษประเภทต่างๆ กระบวนการสอนต้องเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก ส่งเสริมสัมพันธภาพในชั้นเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ครูจะต้องใช้สื่อและวิธีการที่เหมาะสมกับสภาพของเด็ก เพราะการสอนเด็กเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเหมือนกับเด็กปกติจะมีความแตกต่างในรายละเอียด ความสามารถในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น ทักษะ สื่อความหมาย ทักษะทางสังคม ทักษะการใช้สาธารณสมบัติ การดูแลตนเอง การดำรงชีวิตในบ้าน การควบคุมตนเอง สุขอนามัยและความปลอดภัย สอนแบบยืดหยุ่นไม่เคร่งเครียด สอนทีละขั้นจากง่ายไปหายาก มีลักษณะเป็นรูปธรรม สอนโดยให้เด็กปฏิบัติจริง ควรให้การเสริมแรงและต้องมีกาประเมินผลความก้าวหน้าของเด็กอยู่ตลอดเวลา เพื่อเปรียบเทียบการพัฒนาของเด็ก การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนสามารถใช้หลักสูตรเดียวกับเด็กปกติ แต่อาจปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการ การจัดแผนการเรียนการสอนมีความหลากหลายและใช้เทคนิคการสอนเชิงพฤติกรรมที่กระตุ้นพัฒนาการตลอดจนการพิจารณาดัดแปลงอุปกรณ์หรือเลือกอุปกรณ์พิเศษ ซึ่งเป็นเรื่องอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับสภาพของเด็กแต่ละคนซึ่งมีทั้งอุปกรณ์ที่ใช้เทคโนโลยีพื้นฐานจนถึงสื่ออุปกรณ์ที่ใช้เทคโนโลยีทันสมัย ซึ่งจะช่วยให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จมากขึ้น

4.3 สื่อ เทคโนโลยี นวัตกรรม สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ.2551 มาตรา 3 เทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก หมายความว่า เครื่องมือ อุปกรณ์ ฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ หรือบริการที่ใช้สำหรับคนพิการโดยเฉพาะ หรือที่มีการดัดแปลงหรือปรับใช้ให้ตรงกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการแต่ละบุคคล เพื่อเพิ่ม รักษา คงไว้ หรือพัฒนาความสามารถและศักยภาพที่จะเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร การสื่อสาร รวมถึงกิจกรรมอื่นใดในชีวิตประจำวันเพื่อการดำรงชีวิตอิสระ

สรุปได้ว่า สื่อ เป็นวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือช่วยให้นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ เกิดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม เกิดความเข้าใจดีขึ้นและรวดเร็วขึ้น เช่น เครื่องพิมพ์ดีดเบรลล์ หนังสือแถบเสียง บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน สิ่งอำนวยความสะดวก คือ เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์ เครื่องมือโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่ช่วยให้นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร อาคารสถานที่ เช่น แวนชยาย เครื่องช่วยฟัง ทางลาด บริการ คือ บริการเตรียมความพร้อมทางการเรียนรู้ บริการบำบัดฟื้นฟู บริการฝึกอบรม เช่น กายภาพบำบัด การแก้ไขการพูด ล่ามภาษามือ การอบรมทักษะพื้นฐาน และ ความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา คือ การปรับเนื้อหา/สื่อการสอน/เทคนิคการสอนที่ต้องมีให้กับเด็กที่มีความต้องการพิเศษแต่ละประเภท

4.4 การวัดผลประเมินผลเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542) การวัดผลประเมินผลสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่เหมาะสมจะช่วยให้ครูทราบว่าความสามารถของเด็กอยู่ในระดับใด สอดคล้องกับความต้องการและความสามารถของเด็กหรือไม่ ซึ่งอาจจะทำได้ ดังนี้

1. กำหนดลำดับขั้นของทักษะ โดยกำหนดทักษะทางการเรียนของเด็กเป็นขั้นย่อยๆ แล้ววัดผลโดยการทดสอบด้วยวิธีการที่หลากหลายเมื่อเห็นว่าเด็กมีทักษะตามขั้นย่อยๆ เหล่านั้นแล้วให้ถือว่าเด็กสอบผ่าน

2. ไม่เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์กับเด็กอื่น เด็กที่มีความต้องการพิเศษแต่ละคนมีหลักสูตรของตนเองตามแผนการจัดการศึกษารายบุคคล (IEP) จึงไม่ควรนำผลการเรียนมาเปรียบเทียบกับเด็กปกติ ควรเปรียบเทียบผลการเรียนของเด็กเองว่าเด็กมีความก้าวหน้าเพิ่มขึ้นเพียงใด

3. การให้เกรด การให้เกรดเป็นวิธีที่มีข้อจำกัดและข้อบกพร่อง ซึ่งอาจไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ดังนั้นครูอาจค้นหาวีธีประเมินผลและการให้เกรดใหม่ๆ ให้เหมาะสมกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เช่น การประเมินผลโดยประเมินจากพฤติกรรมหลายๆ อย่าง เช่น ความก้าวหน้าของทักษะ ความพยายาม ผลสัมฤทธิ์ ทั้ง 3 อย่างรวมกันเป็นเกรดที่เด็กจะได้ เป็นต้น

4. ครูร่วมกันให้เกรด เด็กที่มีความต้องการพิเศษมักจะได้รับ การสอนเพิ่มเติม จากครูการศึกษาพิเศษ ดังนั้นครูที่ร่วมสอนควรจะมีส่วนร่วมในการให้เกรด

5. ให้เกรดจากคะแนนรวมเด็กที่มีความต้องการพิเศษมีข้อจำกัดหลายด้าน จึงจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องให้เกรดเด็กจาก การปฏิบัติกิจกรรมหลายด้านของเด็ก

จากที่กล่าวข้างต้นจะเห็นว่า การวัดและประเมินผลนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษต้องพิจารณาปรับให้เหมาะสมกับสภาพความพิการและศักยภาพของเด็ก ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้จากนักเรียนรายบุคคล รวมทั้งสอดคล้องกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามสภาพที่แท้จริงของนักเรียน

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

1. ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึก นึกคิด ความเชื่อ การแสดงท่าที ความรู้สึก ความคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยแสดงพฤติกรรมออกมา 2 ลักษณะ คือ ทางบวก ซึ่งแสดงในลักษณะของความชอบความพึงพอใจ ความสนใจ เห็นด้วย ทำให้อยากทำงาน ปฏิบัติกิจกรรมอีกลักษณะหนึ่ง คือ ทางลบซึ่งจะแสดงออกในลักษณะของความเกลียด ไม่พึงประสงค์ ไม่พอใจ ไม่สนใจไม่เห็นด้วย อาจทำให้บุคคลเกิดความเบื่อหน่าย หรือต้องการหนีห่างจากสิ่งเหล่านั้น นอกจากนี้ความพึงพอใจอาจจะแสดงออกในลักษณะความเป็นกลางก็ได้ เช่น รู้สึกเฉยๆ ไม่รัก ไม่ชอบไม่น่าสนใจในสิ่งนั้น ๆ ความพึงพอใจ มีความหมายที่หลากหลาย ซึ่งจากแนวคิดแต่ละทัศนะตามกรอบความคิดและความเชื่อแต่ละบุคคลยึดถือ ได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกัน ดังนี้

อีเลีย (Elia. 1972) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า เป็นความรู้สึกของบุคคลในด้านความพอใจ หรือสภาพจิตใจของบุคคลว่ามีมากหรือน้อยเพียงใด

กูต (Good. 1973) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง คุณภาพและระดับความพอใจซึ่งเป็นผลจากความสนใจต่างๆ และทัศนคติของบุคคลต่อกิจกรรม

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (ชัพวิชญ์ คำภิรมณ์. 2544; อ้างอิงมาจาก ปรียาพรวงศ์ อนุตรโรจน์. 2535) ได้กล่าวถึงความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจหมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อการงานในทางบวก เป็นความสุขของบุคคลที่เกิดจากการปฏิบัติงาน และได้ผลตอบแทน คือ ผลที่เป็นความพึงพอใจที่ทำให้เกิดความกระตือรือร้นมีความมุ่งมั่นที่จะทำงาน มีขวัญ และมีกำลังใจ สิ่งเหล่านี้ จะมีผลต่อประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการทำงาน รวมทั้งการส่งผลต่อความสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายขององค์กร

จากความหมายของความพึงพอใจที่มีผู้ให้ความหมายไว้ข้างต้น พอสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด หรือเจตคติของบุคคลที่มีต่อการทำงานหรือการปฏิบัติกิจกรรมในเชิงบวก ดังนั้น ความพึงพอใจในการเรียนรู้ หมายถึง ความรู้สึกพอใจ ชอบใจ ในการร่วมปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอน และต้องการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ จนบรรลุผลสำเร็จ

2. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับความพึงพอใจ

การปฏิบัติงานใดๆ ก็ตาม การที่ผู้ปฏิบัติงานจะเกิดความพึงพอใจต่อการงานนั้น มากน้อยขึ้นอยู่กับสิ่งจูงใจในงานที่มีอยู่ การสร้างสิ่งจูงใจหรือแรงกระตุ้นให้เกิดกับผู้ปฏิบัติงานจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้การปฏิบัติงานนั้นๆ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ มีนักการศึกษาในสาขาต่างๆ ทำการศึกษาค้นคว้าและตั้งทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจูงใจการทำงานไว้ดังนี้

สกอตต์ (Scott. 1970) ได้เสนอแนะแนวคิดในเรื่องการจูงใจให้เกิดความ พึงพอใจต่อการงานที่จะส่งผลเชิงปฏิบัติ มีลักษณะดังนี้

1. งานควรมีส่วนสัมพันธ์กับความปรารถนาส่วนตัว งานนั้นจะมีความหมายสำหรับผู้ทำ
2. งานนั้นจะต้องมีการวางแผนและวัดความสำเร็จได้ โดยใช้ระบบการทำงานและการควบคุมที่มีประสิทธิภาพ
3. เพื่อได้ผลในการสร้างสิ่งจูงใจภายในเป้าหมายของงาน จะต้องมียุทธศาสตร์ดังนี้
 - 3.1 คนทำงานมีส่วนในการตั้งเป้าหมาย
 - 3.2 ผู้ปฏิบัติได้รับทราบผลสำเร็จในการทำงานโดยตรง
 - 3.3 งานนั้นสามารถทำให้สำเร็จได้

เมื่อนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นักเรียนมีส่วนในการเลือกเรียนตามความสนใจ และมีโอกาสร่วมกันตั้งจุดประสงค์หรือความมุ่งหมายในการทำกิจกรรม ได้เลือกวิธีแสวงหาความรู้ด้วยวิธีที่ผู้เรียนถนัด และสามารถค้นหาคำตอบได้

มาสโลว์ (Maslow, 1970) ได้เสนอทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการ (Hierarchy of Needs) นับว่าเป็นทฤษฎีหนึ่งที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ซึ่งตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า "มนุษย์เรามีความต้องการอยู่เสมอ ไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองหรือพึงพอใจอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ความต้องการสิ่งอื่น ๆ ก็จะเกิดขึ้นมาอีก ความต้องการของคนเราอาจจะซ้ำซ้อนกัน ความต้องการอย่างหนึ่งอาจยังไม่ทันหมดไป ความต้องการอีกอย่างหนึ่งอาจเกิดขึ้นได้" ความต้องการของมนุษย์มีลำดับขั้น ดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เน้นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร อากาศ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ความต้องการพักผ่อน ความต้องการทางเพศ
 2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) ความมั่นคงในชีวิต ทั้งที่เป็นอยู่ปัจจุบันและอนาคต ความเจริญก้าวหน้า อบอุ่นใจ
 3. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) เป็นสิ่งจูงใจที่สำคัญต่อการเกิดพฤติกรรม ต้องการให้สังคมยอมรับตนเองเข้าเป็นสมาชิก ต้องการความเป็นมิตร ความรักจากเพื่อนร่วมงาน
 4. ความต้องการมีฐานะ (Esteem Needs) มีความอยากเด่นในสังคม มีชื่อเสียง อยากให้บุคคลยกย่องสรรเสริญตนเอง อยากมีความเป็นอิสระเสรีภาพ
 5. ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต (Self-Actualization Needs) เป็นความต้องการในระดับสูง อยากให้ตนเองประสบความสำเร็จทุกอย่างในชีวิต ซึ่งเป็นไปได้ยาก
- แมคเกรเกอร์ (อรุณ สอนศิลป์, 2546; อ้างอิงมาจาก McGreger, 1960) ได้ศึกษาธรรมชาติของมนุษย์และได้อธิบายลักษณะของมนุษย์ว่ามี 2 ประเภท คือ
1. คนประเภท เอกซ์ (X) มีลักษณะดังต่อไปนี้
 - 1.1 มีสัญชาตญาณที่จะหลีกเลี่ยงการทำงานทุกอย่างเท่าที่จะทำได้

- 1.2 มีความรับผิดชอบน้อย
- 1.3 ชอบให้สั่งการ
- 1.4 ไม่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการปรับปรุงองค์การ
- 1.5 มีความปรารถนาให้ตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและความปลอดภัย

2. คนประเภทวาย (Y) มีลักษณะดังต่อไปนี้
 - 2.1 ชอบทำงาน เห็นว่าการทำงานเป็นของสนุกเหมือนการเล่นหรือการพักผ่อน

- 2.2 มีความรับผิดชอบในการทำงาน
- 2.3 มีความทะเยอทะยานและกระตือรือร้น
- 2.4 สั่งการตนเองและสามารถคุมตนเองได้
- 2.5 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการปรับปรุงงานและองค์การพัฒนา

เผซิญ กิจระการ (Pachoen Kidrakarn.1989) ได้เขียนถึงแนวคิดของแฮทฟิลด์ และฮิวส์แมน ที่ได้ทำการพัฒนาแนวคิดของนักวิจัยต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือวัดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานพบว่า องค์ประกอบที่ส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจ ซึ่งเป็นที่นิยมแพร่หลายในปัจจุบัน ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ ดังนี้

ตัวแปรที่ 1 องค์ประกอบเกี่ยวกับงานที่ทำในปัจจุบัน แบ่งเป็น

- 1.1 ความตื่นเต้น น่าเบื่อ
- 1.2 ความสนุกสนาน ความไม่สนุกสนาน
- 1.3 ความโล่ง ความกลัว
- 1.4 ความท้าทาย ไม่ท้าทาย
- 1.5 มีความพอใจ ไม่พอใจ

ตัวแปรที่ 2 องค์ประกอบทางด้านค่าจ้าง ประกอบด้วย

- 2.1 ถือว่าเป็นรางวัล ไม่เป็นรางวัล
- 2.2 มาก น้อย
- 2.3 ยุติธรรม ไม่ยุติธรรม
- 2.4 เป็นทางบวก เป็นเชิงลบ

ตัวแปรที่ 3 องค์ประกอบทางการเลื่อนตำแหน่ง

- 3.1 ยุติธรรม ไม่ยุติธรรม
- 3.2 เชื่อถือได้ เชื่อถือไม่ได้
- 3.3 เป็นเชิงบวก เป็นเชิงลบ
- 3.4 เป็นเหตุผล ไม่เป็นเหตุผล

ตัวแปรที่ 4 องค์ประกอบทางด้านผู้ฝึกสอน ผู้บังคับบัญชา

- 4.1 อยู่ใกล้ อยู่ไกล
- 4.2 ยุติธรรมแบบจริง ยุติธรรมแบบไม่จริงใจ
- 4.3 เป็นมิตร ค่อนข้างไม่เป็นมิตร
- 4.4 เหมาะสมทางคุณสมบัติ ไม่เหมาะสมทางคุณสมบัติ

ตัวแปรที่ 5 องค์ประกอบทางด้านเพื่อนร่วมงาน

- 5.1 เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย
- 5.2 จงรักภักดีต่อสถานที่ทำงาน ไม่จงรักภักดีต่อสถานที่ทำงานและเพื่อนร่วมงาน
- 5.3 สนุกสนานร่าเริง ดูไม่มีชีวิตชีวา
- 5.4 ตูนาสนใจเอาจริงเอาจัง ดูเหนียวแน่น

เฮอริชเบอร์ก(อรุณ สอนศีลพงษ์, 2546; อ้างอิงมาจาก Herberg, 1959) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีที่เป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ เรียกว่า The Motivation Hygiene Theory ทฤษฎีนี้ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน 2 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยกระตุ้น (Motivation Factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับการงานซึ่งมีผลก่อให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน เช่น ความสำเร็จของงาน การได้รับการยอมรับนับถือ ลักษณะของงานความรับผิดชอบ ความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน
2. ปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมในการทำงานและมีหน้าที่ให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในการทำงาน เช่น เงินเดือน โอกาสที่จะก้าวหน้าในอนาคต สถานะของอาชีพ สภาพการทำงาน เป็นต้น

ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ความพึงพอใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะกระตุ้นให้เรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายหรือต้องการปฏิบัติให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ ครูผู้สอน ซึ่งในสภาพปัจจุบันเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกหรือให้คำแนะนำปรึกษา จึงต้องคำนึงถึงความพึงพอใจในการเรียนรู้ การทำให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจในการเรียนรู้หรือการปฏิบัติงานนั้น มีแนวคิดพื้นฐานที่ต่างกัน 2 ลักษณะ คือ (สมยศ นาวิการ. 2521)

1. ความพึงพอใจนำไปสู่การปฏิบัติงาน การตอบสนองความต้องการ ผู้ปฏิบัติงานจนเกิดความพึงพอใจ จะทำให้เกิดแรงจูงใจในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานที่สูงกว่าผู้ไม่ได้รับการตอบสนอง จากแนวคิดดังกล่าว ครูผู้สอนที่ต้องการให้กิจกรรมการเรียนรู้นั้นเห็นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางบรรลุผลสำเร็จ จึงต้องคำนึงถึงการจัดบรรยากาศและสถานการณ์รวมทั้งสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนเพื่อสนองความพึงพอใจของผู้เรียนให้มีแรงจูงใจในการทำกิจกรรมจนบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
2. ผลของการปฏิบัติงานนำไปสู่ความพึงพอใจ ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจและผลการปฏิบัติงานจะถูกเชื่อมโยงด้วยปัจจัยอื่น ๆ ผลการปฏิบัติงานที่ดีจะนำไปสู่

ผลตอบแทนที่เหมาะสม ซึ่งในที่สุดจะนำไปสู่การตอบสนองความพึงพอใจ ผลการปฏิบัติงานย่อมได้รับการตอบสนองในรูปของรางวัล หรือผลตอบแทน ซึ่งแบ่งออกเป็นผลตอบแทนภายใน (Intrinsic Rewards) และผลตอบแทนภายนอก (Extrinsic Rewards) โดยผ่านการรับรู้เกี่ยวกับความยุติธรรมของผลตอบแทน ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ปริมาณของผลตอบแทนที่ผู้ปฏิบัติงานได้รับ นั่นคือ ความพึงพอใจในงานของผู้ปฏิบัติงานจะถูกกำหนดโดยความแตกต่างระหว่างผลตอบแทนที่เกิดขึ้นจริงและการรับรู้เรื่องเกี่ยวกับความยุติธรรมของผลตอบแทนที่รับรู้แล้วความพึงพอใจย่อมเกิดขึ้นจาก

แนวคิดพื้นฐานดังกล่าว เมื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผลตอบแทนภายในหรือรางวัลภายใน เป็นผลด้านความรู้สึกของผู้เรียนที่เกิดแก่ตัวผู้เรียนเอง เช่น ความรู้สึกต่อความสำเร็จที่เกิดขึ้น เมื่อสามารถเอาชนะความยุ่งยากต่าง ๆ และสามารถดำเนินงานภายใต้ความยุ่งยากทั้งหลายได้สำเร็จ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ความมั่นใจ ตลอดจนได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ส่วนผลตอบแทนภายนอก เป็นรางวัลที่ผู้อื่นจัดหาให้มากกว่าที่ตนเองให้ตนเอง เช่น การได้รับคำยกย่องชมเชยจากครูผู้สอน พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือแม้แต่การได้คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับที่น่าพอใจ

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจในการเรียนรู้และผลการเรียนจะมีความสัมพันธ์กันทางบวก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติ ทำให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดความสมบูรณ์ของชีวิตอย่างน้อยเพียงใด นั่นคือสิ่งที่ครูผู้สอนจะคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ในการเสริมสร้างความพึงพอใจในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ทนนชัย อินทนาชัย (2542) ได้ทำการศึกษาวิจัยการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการแบบเรียนร่วมกับเด็กปกติในจังหวัดพิษณุโลก โดยทำการศึกษาจากประชากรทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม คือ ประชากรที่เป็นผู้บริหารโรงเรียน 119 คน เด็กพิการเรียนร่วมกับเด็กปกติ 423 คน และสุ่มตัวอย่างเด็กพิการจำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับสภาพความพิการของเด็กในโรงเรียน สภาพการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนร่วมกับเด็กปกติในโรงเรียนและแบบสัมภาษณ์เด็กพิการเกี่ยวกับความต้องการทางการศึกษา สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพของเด็กพิการที่เรียนร่วมกับเด็กปกติ ส่วนใหญ่เป็นเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย (29.20 %) และศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา (78.51%)

2. ความต้องการทางการศึกษาของเด็กพิการ ต้องการเรียนร่วมโดยให้มีการส่งเสริมทางด้านทุนการศึกษา การสอนซ่อมเสริมการมีส่วนร่วมทางด้านวิชาการ การกีฬาและส่งเสริมการเรียนวิชาชีพและสถานที่ทำงาน

3. สภาพการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนร่วมกับเด็กปกติ พบว่า

3.1 ด้านอาคารและสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่ยังไม่ได้มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่เด็กพิการ สาเหตุเกิดจากความขาดแคลนงบประมาณ และความไม่เข้าใจในการดัดแปลงอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม

3.2 ด้านบุคลากร บุคลากรด้านการศึกษาพิเศษขาดทักษะในการสอนเด็กพิการ

3.3 ด้านหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตร โรงเรียนใช้หลักสูตรปกติสอนเด็กพิการและจัดกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร

3.4 ด้านวิชาการ ขาดแคลนแหล่งความรู้ และผู้ให้ความรู้แก่ครูผู้สอนเด็กพิการ

3.5 ด้านการเรียนการสอน โรงเรียนส่วนใหญ่จัดการสอนร่วมชั้นปกติให้เด็กพิการ

3.6 ด้านสื่อการเรียนการสอน ขาดสื่อการสอนเนื่องจากงบประมาณไม่เพียงพอ และครูผู้สอนขาดความรู้ ความเข้าใจและทักษะการใช้สื่อการสอนเด็กพิการ

วิจิตรา คำยัง (2542, บทคัดย่อ) การศึกษาผลสัมฤทธิ์และความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรม สังกัดกรุงเทพมหานครที่มีต่อหลักสูตรการฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาก่อนและหลังการอบรม ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ของผู้รับการฝึกอบรมหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความคิดเห็นต่อหลักสูตรการฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาด้านบริบท ด้านปัจจัย และด้านกระบวนการอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านผลผลิตอยู่ในระดับมากที่สุด และผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีวุฒิทางการศึกษาดำกว่าปริญญาตรีมีความคิดเห็นที่ดีต่อหลักสูตรการฝึกอบรมด้านปัจจัยมากกว่า ผู้ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี

สงบ บุญมาก (2542) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับสรีรวิทยาสำหรับครูประถมศึกษา วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับสรีรวิทยาสำหรับครูประถมศึกษา ได้กล่าวถึงการฝึกอบรมว่าเป็นงานวิจัยในรูปแบบของการวิจัยและพัฒนา โดยดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการศึกษาวิจัยข้อมูลพื้นฐานเพื่อสร้างหลักสูตรฝึกอบรม โดยค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการฝึกอบรมครูประถมศึกษา และสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการในการฝึกอบรมของครูประถมศึกษา จากนั้นได้ตรวจสอบเอกสารหลักสูตรฝึกอบรมฉบับที่สร้างขึ้น โดยผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาวิชาดาราศาสตร์ตรวจสอบความสอดคล้องและความ

เหมาะสมของหลักสูตรฝึกอบรม ปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมฉบับร่างตามข้อเสนอของผู้เชี่ยวชาญ ได้หลักสูตรฝึกอบรมฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1

ขั้นตอนที่ 2 เป็นขั้นทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 ทดลองใช้แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ความรู้สุริยุปราคา เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการใช้หลักสูตรและตรวจสอบคุณภาพของแบบทดสอบ นำผลการทดลองมาปรับปรุงอีกครั้งหนึ่งได้หลักสูตรฝึกอบรมฉบับที่ 2 และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ความรู้สุริยุปราคา

ขั้นตอนที่ 3 เป็นขั้นตอนการใช้หลักสูตรฝึกอบรมฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 เป็นการตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ความรู้เรื่องสุริยุปราคาของผู้ผ่านการฝึกอบรม โดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบทดสอบก่อน - หลัง และศึกษาปัญหาที่เกิดจากการใช้หลักสูตร โดยทดลองใช้หลักสูตรกับครูประถมศึกษาจำนวน 40 คน พบว่าผลทางการเรียนของผู้เข้ารับการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนเข้ารับการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผู้วิจัยได้ทำการปรับปรุงหลักสูตรหลังทดลองใช้อีกครั้งหนึ่ง เนื้อหาสาระและประสบการณ์การดำเนินการฝึกอบรม การประเมินผล และแผนการฝึกอบรมรายหน่วย โดยมีรายละเอียดขององค์ประกอบครอบคลุมความรู้เรื่องสุริยุปราคา

สมบูรณ์ อาศิริพจน์ (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาเกี่ยวกับการเปรียบเทียบเจตคติของผู้บริหารและครูในโรงเรียนโครงการเรียนร่วมที่มีต่อความสามารถในการเรียนและการปรับตัวของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในโรงเรียนกรุงเทพมหานคร พบว่า เจตคติของผู้บริหารครูที่ทำการสอน และครูที่ไม่ได้ทำการสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในโรงเรียนโครงการเรียนร่วม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้บริหารมีเจตคติในทางบวกต่อความสามารถในการเรียนและการปรับตัวของนักเรียนสูงกว่าครูที่ทำการสอน และครูที่ไม่ได้ทำการสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา และครูที่มีวุฒิทางการศึกษาพิเศษมีเจตคติในทางบวกสูงกว่าครูที่ไม่มีวุฒิทางการศึกษาพิเศษ และครูที่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมโครงการน้อยกว่า 5 ปี

กันยา จันทรใจวงศ์ (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนร่วมของเด็กที่มีความต้องการพิเศษในระดับอนุบาล ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร และสังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน พบว่า แต่ละโรงเรียนมีรูปแบบและแนวทางการจัดการเรียนร่วมที่คล้ายคลึงกัน ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้รับการพัฒนาทุก ๆ ด้านให้ใกล้เคียงกับเด็กปกติ โดยเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่จะเข้าเรียนในโรงเรียนเรียนร่วมจะต้องมีความพร้อมและได้รับการกระตุ้นพัฒนาการด้านต่างๆ มาก่อนที่จะเข้าเรียนและโรงเรียนจะต้องมีการเตรียมการ เตรียมในเรื่องอาคารสถานที่ งบประมาณ การจัดกิจกรรมและการประเมินผลการเรียนร่วม เพื่อที่จะทำให้การจัดการเรียนร่วมในโรงเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนด

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประเมินมาตรฐานการศึกษาพิเศษ โรงเรียนเรียนร่วมส่วนใหญ่จะเป็นการสำรวจความคิดเห็น หรือเจตคติของครูและผู้บริหารที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนและการศึกษาองค์ประกอบ หรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนร่วมซึ่งเป็นการวิจัยที่มีความสอดคล้องกันดังนี้

สมพร หวานเสร็จ (2545) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาหลักสูตรอบรมผู้ปกครอง เพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ระดับปฐมวัย มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรอบรมผู้ปกครองในการฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ระดับปฐมวัย โดยการวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ศึกษาความต้องการจำเป็นในการอบรมและข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรโดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สำรวจสภาพปัจจุบันความต้องการความช่วยเหลือและข้อมูลพื้นฐานของผู้ปกครองเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมโดยสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆที่เกี่ยวข้องจำนวน 15 คน และผู้ปกครองของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ระดับปฐมวัย 16 คน จากทั่วประเทศ

ระยะที่ 2 พัฒนาหลักสูตรแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนคือ

- 1) จัดทำโครงร่างหลักสูตรและประเมินโครงร่างของหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 12 คน ปรับปรุงและแก้ไขร่างหลักสูตรให้สมบูรณ์
- 2) พัฒนาชุดฝึกอบรมซึ่งประกอบด้วย คู่มือการใช้หลักสูตร สื่อ CD-ROM บันทึกผู้ปกครองและเครื่องมือประเมินผลโดยสร้างและหาประสิทธิภาพของชุดฝึกอบรม
- 3) ทดลองใช้หลักสูตรโดยอบรมผู้ปกครองของเด็กบกพร่องทางสติปัญญา ระดับปฐมวัยในเขตการศึกษา 10 จำนวน 10 คน โดยใช้รูปแบบการทดลอง One Group Pretest - Protest Design นำผลวิเคราะห์ข้อมูลจากขั้นตอนต่างๆมาปรับปรุงรายละเอียดต่างๆ ในองค์ประกอบของหลักสูตรและวิเคราะห์ข้อมูล เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนก่อนและหลังการอบรมโดยใช้ Wilcoxon on Matched Pairs Signed Ranks Test

ระยะที่ 3 นำหลักสูตรไปใช้ขยายผล โดยอบรมผู้ปกครองเด็กบกพร่องทางสติปัญญา ระดับปฐมวัยในเขตการศึกษา 9 จำนวน 10 คน เพื่อหาประสิทธิผลของหลักสูตรโดยใช้รูปแบบการทดลอง One Group Pretest - Protest Design เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ (1) แบบประเมินความรู้ ความเข้าใจ (2) แบบวัดเจตคติ (3) แบบสัมภาษณ์ และ (4) แบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น วิเคราะห์ข้อมูล เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนก่อนและหลังการอบรมโดยใช้ Wilcoxon on Matched Pairs Signed Ranks Test

ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้หลักสูตรอบรมผู้ปกครองในการฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับปฐมวัยที่มีความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นที่ยอมรับได้ ชุดฝึกอบรมมีประสิทธิภาพ 95.43/94.50 และมีค่าดัชนีประสิทธิผล 0.853 ผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ ความเข้าใจและเจตคติในการฟื้นฟูสมรรถภาพในเด็กบกพร่องทางสติปัญญาในระดับปฐมวัยก่อน และหลังการอบรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 โดยมีคะแนนหลังการอบรม สูงขึ้น รวมทั้งมีทักษะในการจัดกิจกรรมฟื้นฟูสมรรถภาพกล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก ความเข้าใจภาษาและการใช้ภาษาตลอดจนทักษะทางสังคมและการช่วยเหลือตนเองสูงขึ้น

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Countinho. (1999) ศึกษาเกี่ยวกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่เข้าเรียนร่วมในระดับปฐมวัย เช่น เด็กตาบอดที่เข้ามาเรียนร่วม พบว่าสิ่งแวดล้อมมีผลต่อพฤติกรรมทางด้านการสื่อสารของเด็กวิถีการช่วยเหลือเด็กจะต้องเหมาะสมกับสภาพความบกพร่อง การส่งเสริมในเรื่องการสื่อสารจะส่งผลให้เด็กเกิดการพัฒนาด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคมและผลจากการเรียนร่วม จะทำให้เด็กสื่อสารกับผู้อื่นได้มากขึ้นและมีพัฒนาการในด้านต่างๆ ใกล้เคียงกับเด็กปกติ

Faite, Royjier, Poncefonte & Mack (2000) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูในรัฐมิชิแกน สหรัฐอเมริกา ต่อการจัดการเรียนร่วม พบว่าส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการจัดการเรียนร่วมและจะจัดได้ดีหากการจัดเป็นระบบ ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร และมีการฝึกอบรม สำหรับความรู้ในเรื่องการเรียนร่วม พบว่ามีครูร้อยละ 33 ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษและครูส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ความหมายทางการศึกษาพิเศษเช่น IEP และครูยังไม่ได้รับการฝึกอบรมเพียงพอในการจัดการศึกษาให้กับเด็ก โดยมีครูระดับประถมศึกษาได้รับการฝึกอบรมมากกว่าครูมัธยมศึกษา

Wither (2000) ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดพื้นฐานทางการศึกษามีจุดประสงค์พิจารณาข้อมูลเพื่อพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น ของสถาบันการศึกษา YVLEI ซึ่งพบว่าโรงเรียนมีการวิเคราะห์ถึงพื้นฐานของหลักสูตรว่าควรปรับปรุงให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน และทำให้เด็กเกิดความคิดโดยใช้ประสาทสัมผัสทุกส่วนจากตัวเด็กกับสิ่งแวดล้อมที่เข้าอยู่ด้วย จัดหาโอกาสให้เด็กได้แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชน ซึ่งหลักสูตรนี้ได้พัฒนาทุกระดับโดยเฉพาะชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เน้นในเรื่องของระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด โดยร่วมกันจัดระหว่างครู สมาชิกของชุมชนและนักเรียน ซึ่งผู้นำจะจัดเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอนตามมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของโรงเรียน

C. B. Roland (2007) ได้ศึกษาการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยตามความเชื่อของผู้ปกครองและครูเกี่ยวกับความพร้อมในการอ่านของเด็กปฐมวัยจากการศึกษาของ Roland, Carol Baldwin (2007) ซึ่งกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อบรรยายถึงความเชื่อของผู้ปกครองและครูในเรื่องความพร้อมของเด็กปฐมวัยในการเริ่มเรียน โดยข้อมูลที่ได้นำไปโปรแกรมแคร์ ซึ่งพัฒนาโดย Chaya (2001) ในการศึกษาครั้งนี้ต้องการทราบความเหมือนและ

ความแตกต่าง ในความคิดเห็นของครูและผู้ปกครองซึ่งเป็นกลุ่มที่มีฐานะยากจนและใช้ภาษาสเปนเป็นส่วนมาก ผลการศึกษาพบว่า ทั้งครูและผู้ปกครองมีความเห็นตรงกันในเรื่องการประสบความสำเร็จในการเรียนได้ เด็กต้องได้รับการพักผ่อนอย่างเพียงพอ ได้รับอาหารเพียงพอ และมีสุขอนามัยที่ดี ในด้านความเชื่อของผู้ปกครองไม่สอดคล้องกับงานศึกษาอื่น ๆ ที่ผ่านมาซึ่งส่วนมากจะเชื่อว่า ความสามารถในการเรียนของเด็กเป็นทักษะที่สำคัญที่สุด แต่ในการศึกษาคครั้งนี้พบว่าผู้ปกครองคิดทักษะทางด้านอารมณ์และสังคมมีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด สำหรับความคิดเห็นของครูสุขอนามัยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาการ เป็นความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่ายังมีหลายตัวแปรเข้ามามีผลกระทบต่อความคิดเห็นของครูและผู้ปกครอง งานวิจัยนี้เปิดโอกาสให้เป็นจุดเริ่มต้นของการอภิปรายความคาดหวังต่อเด็ก ครู ผู้ปกครอง และหลักสูตรการเรียนรู้

6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย ผู้วิจัยจะสรุปกรอบแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้และความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม ดังนี้

